

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift sedan 1890

Nr 1, Mars 2017

Markstriden i det
21 århundradet

INNOVATIONSKRAFT

– ÖVER OCH UNDER YTAN

Endast några få företag i världen klarar av att bygga komplexa system som stridsflygplan och ubåtar. Saab är ett av dem. Det är möjligt genom att vi gör saker och ting lite annorlunda. Går före. Tänker i nya banor. Och flyttar gränser för vad som är tekniskt och mänskligt möjligt – på land, till sjöss och i luften.

Så utvecklades Gripen – det smarta flygplanet. Och så jobbar vi även när vi skapar nästa generations ubåtar,

när vi gör vingbalkar till världens största passagerarplan, utvecklar radar- och motmedelssystem och intelligenta ledningssystem för civilt bruk.

I en värld i ständig förändring bryter vi på Saab kontinuerligt ny mark för att utveckla innovativa och smarta lösningar som hjälper både människor och samhälle att möta dagens allt mer komplexa utmaningar – såväl över som under ytan.

Följ utvecklingen på saab.com

SAAB

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift för försvar och säkerhet sedan 1890 och utges av Allmänna försvarsföreningen.

Vårt Försvar utkommer med fyra nummer per år. Tidskriften är ett populärvetenskapligt, opolitiskt organ för analys och debatt i försvars- och säkerhetsfrågor.

Ansvarig utgivare:

Ingemar Wahlberg, ordförande
Allmänna försvarsföreningen.

Chefredaktör:

Tommy Jeppsson
E-post: chefredaktoren.vf@aff.a.se

Redaktionskommitté:

Gunilla Herolf, Tommy Jeppsson,
Stefan Ring och Anna Wieslander.
Adjungerad: Bo Jifält.

Redigering:

Maria Fernsten, Tryckerigruppen AB.

Tryck:

Tryckerigruppen AB

Nästa nummer:

16/6 2017

Material:

Publicering av artiklar införda i Vårt Försvar medges med angivande av källan. Tidningen tar inte ansvar för insänt icke beställt material.

Prenumeration:

Helår fyra nummer: 200 SEK.
Pris t o m 25 år: 100 SEK.
Bankgiro 482-8885 eller
Plusgiro 127 11-8

ISSN:

0042 - 2800

Annonser och annonspriser:

Aff:s kansli

Teatergatan 3, 111 48 Stockholm
Telefon: Kanslichefen Bo Jifält
0708-60 87 71
E-post: aff@aff.a.se
www.aff.a.se

Organisationsnummer:

802000-1106

Omslagsbild: Soldaten är arméns viktigaste resurs. Foto: Mats Carlsson, Försvarsmakten.

Försvaret av landterritoriet

Den militära komponenten i försvaret av Sverige utgörs av det tre försvarsgrenarnas kapaciteter i intim samverkan, där stödet från de civila delarna av totalförsvaret är ett avgörande bidrag till försvarsförmågan. Temat för detta nummer av Vårt Försvar är *Markstriden i det 21:a århundradet*, således landmilitär förmåga. I vårt land har denna under lång tid varit premissgivande för de övriga försvarsgrenarnas insatser. Det är ett förhållande som dock utvecklats i en riktning som innebär att förband för markstrid är mer och mer avhängiga av, men också utnyttjar, de effekter som genereras av andra stridskrafter. Det gäller särskilt flygstridskrafterna, men givetvis även marinstridskrafterna.

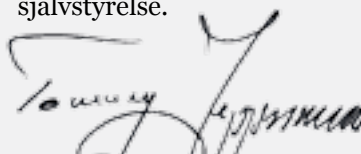
Gemensamma operationer med deltagande av olika slag av militära kapaciteter samverkar och samordnas i syfte att man ska nå ett strategiskt mål. Den tydliga tidsmässiga indelningen av en operation i olika faser, som var vanlig tidigare, har allt mer ersatts av en högre grad av parallellitet i planläggning och genomförande, vilket möjliggörs av modern IT-teknologi.

Striden på marken utgår i grunden från en våldsrelaterad interaktion mellan människor. Förband avsedda för markstrid är de jämförelsevis mest personalintensiva delarna i en militär organisation. Följaktligen utgör mänsklig styrka och tillkortakommanden avgörande konstanter avseende utfallet i striden mellan de egna och motståndarens markstridsförband. Motivation, utbildningsnivå, förbandens materiella kvalitet och logistiska uthållighet blir faktorer som, tillsammans med skicklig taktisk och operativ ledning, avgör fram- eller motgång.

Särskilt i striden till lands framträder också påtagligt effekterna av den våldsrelaterade interaktionen mellan individerna hos de stridande parterna. Friktion och osäkerhet, rädsla, ångest, liksom plötslig skada och död, är påtagligt närvarande i striden på marken, varför ledarskapet hos cheferna på alla nivåer är av största betydelse.

Striden kan genomföras antingen som en symmetrisk eller en asymmetrisk konfrontation. Den förstnämnda innebär oftast duellsituationer där numerär, liksom teknologiska kunskaper och utbildningsnivå, avgör utgången. Här har den aktör som är överlägsen beträffande alla eller några av dessa faktorer en stor fördel. En asymmetrisk konfrontation har som utgångspunkt att neutralisera motståndarens överlägsenhet inom ett eller flera områden så att denne inte har ett relevant försvar mot de hot som kan projiceras. Okonventionella taktiska och operativa tillvägagångssätt, tillsammans med en hög grad av motståndsvilja hos befolkningen vilken hotar angriparen med en tidsmässigt långt utdragen och därmed osäker väpnad konfrontation, utgör ett exempel på koncept som tidigare rönt framgångar i kampen mot en totalt sett starkare motståndare.

Markstridskrafternas unika förmåga består i att genom anfall kunna ta och under längre tid försvara ett område/en region. Häri ligger deras bidrag till den samlade försvarsförmågan vars yttersta syfte är bibehållandet av nationell självstyrelse.

Tommy Jeppsson

VÅRT FÖRSVAR Nr 1, Mars 2017

Noterat

5 Minou Sadeghpour
Oroväckande opinioner

Tidigare andreman i Nato om Sverige

7 Alexander Vershbow
Natos partnerskap med Sverige
Sverige uppskattas.

Tema: Markstriden i det 21 århundradet

11 Karl L. E. Engelbrektson
Framtida arméstridskrafter och brigaderna
Brigader innebär rationalitet.

14 Karlis Neretnieks
Markstridskrafternas operativa betydelse
Kvalificerade markstridskrafter är avgörande.

16 Jörgen Elfving
Markstrid – Ryssland
Utvecklingen präglas av materielltillförseln.

18 Håkan Edström
Suboptimering eller synnergi?
"Army-in-beeing" bör vara ledstjärna.

20 Annika Nordgren Christensen
Plikten och armén
Vi måste ha en flexibel personalförsörjning.

Analys och debatt

22 Hans Ingbert och Maria Fast
Kriserna och ledningen
Det finns ingen utpekad krisledare.

24 Lars Holmqvist m fl
Situationsanpassat totalförsvar
En tydligt formulerad nationell säkerhetsstrategi behövs.

26 Gjert Lage Dyndal och Tor Arne Johansen
Miniaturisering av militär teknologi
Dataprocessering kräver stadig mindre plats.

28 Anke Schmidt Felzmann
Ryska gasledningar i Östersjön
Beslutet om Nordstream saknade säkerhetspolitisk prövning.

30 Katarina Tracz
Hybris i vår tid
Trump har sökt infria sina mest radikala vallöften.

32 Joakim von Braun
Arktis – ryskt fokusområde
Den ryska krigsmakten imponerar.

35 Per Lunqe
Rekryter under grundutbildning
De satsar 110 procent.

36 Peter Nordlund
Många bud om försvarsanslaget
En anslagsförstärkning behövs.

Ord i tiden

38 Ingemar Wahlberg
Försvarsmaktens logistik
Verksamhets- och finansiellt ansvar följs åt.

PROPAGANDA OCH ANTIREGERINGSPROPAGANDA

I tider av osäkerhet är desinformation, påverkanskampanjer och propaganda ämnen som står högt på agendan i Sverige. Också i andra länder tycks det vara en het fråga. Turkiets regering har i kölvattnet efter den misslyckade kuppen i somras föreslagit att ett centrum med fokus på dessa frågor ska upprättas.

Centret ska bestå av personal från Försvarsdepartementet, underrättelseorgan och det statliga medierådet.

Syftet är att motverka utländsk propaganda och desinformation riktad mot den turkiska regeringen genom utländska medier. Detta är något som, enligt en talesperson för den turkiska regeringen, blir allt mer omfattande. Centret, vars arbete kommer att ledas av en statssekreterare från det turkiska

Propaganda/desinformation sprids lätt.
Foto: Pixabay.

utrikesdepartementet, har även som uppgift att samordna andra statliga institutioners arbete avseende informationskrig riktat mot andra länder och de hot som härrör från dem.

Allt detta sker efter det att Turkiet under sommaren och hösten har arresterat och fängslat en stor del av landets framstående journalister och skribenter för misstanke om inblandning i sommarens kuppforsök.

OROVÄCKANDE OPINIONER

2016 har minst sagt varit ett händelserikt år. Brexit, Trump, terror och förödelse har satt sina spår i debatten och påverkar människors syn på omvärlden och tron på Sveriges förmåga att hantera nutida och framtida utmaningar. I den undersökning, *Opinioner*, som publicerats av Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) avhandlas en rad olika frågeställningar om viktiga samhällsfrågor relaterade till Sverige säkerhet och vår roll i omvärlden. Frågan om huruvida det är troligt att Sverige kommer att utsättas för ett militärt angrepp under de närmaste fem åren är särskilt intressant. 19 procent ser det som mycket eller ganska troligt att detta kommer att inträffa, en siffra som visserligen inte i sig kan tyckas särskilt ”ögonbrynshöjande” men som i relation till 2013 års undersökning är en ökning med 13 procentenheter.

NORGE, TYSKLAND OCH EN UBÅTSAFFÄR

Norge har beslutat sig för att samarbeta med Tyskland gällande inköp av nya ubåtar.

Ine Eriksen Søreide, Norges försvarsminister.
Foto: Wikimedia Commons.

Den norska försvarsdepartementet meddelade i slutet av januari att partnerskapet bygger på en gemensam upphandling och drift av identiska ubåtar under det kommande decenniet. I den hårda konkurrensen slog Tysklands ThyssenKrupp Marine Systems ut Frankrikes DCNS. Förra året hade den senare utklassat sin tyska rival och säkrat ett stort ubåtskontrakt i Australien.

Enligt det norska försvarsdepartementet innebär beslutet ett brett och långsiktigt samarbete

omfattande ubåtar och andra marina funktioner. Samarbetet kommer att röra utbildning, övning, reservdelar, underhåll och förvaltning av de nya ubåtarna. Enligt uppgifter från det norska försvarsdepartementet innebär den identiska utformningen av de nya ubåtarna att även byte av besättningar länderna emellan möjliggörs.

Parallellt med detta meddelar Sveriges regering att samarbetet med Norge inom det försvarspolitiska området stärks. Syftet är att fördjupa den säkerhetspolitiska dialogen länderna emellan och säkra gemensamma intressen. Bland annat gäller det möjligheten till fördjupad krishantering.

BEVÄPNADE VAKTER VID SVENSKA KÄRNKRAFTVERK

I samband med terrorattackerna i Bryssel aktualiserades frågan om beredskapen vid kärnkraftverk, detta eftersom information framkommit om att belgiska kärnkraftverk kan ha varit målet för terroristerna (se Noterat i Vårt Försvar från juni 2016).

Från och med början av februari 2017 har Strålsäkerhetsmyndigheten uppgraderat tillståndsordningen för våra kärnkraftverk, Oskarshamn,

Ringhals och Forsmark. Det nya direktivet berör det fysiska skyddet och innebär bland annat att skyddsvakterna vid kärnkraftverken kommer att bära skjutvapen samt utrustas med skyddshundar.

Beslutet om att införa beväpnade vakter har ifrågasatts av lokal opinion och bidragit till en viss osäkerhet kring vad syftet med åtgärden är. Enligt en enhetschef på Strålsäkerhetsmyndigheten är dock

beslutet en naturlig åtgärd med tanke på omvärldsutvecklingen och den därmed förändrade hotbilden.

Forsmark. Foto: Wikimedia Commons.

"Terrorism is just a tactic, and fighting a tactic cannot define a strategy."

Jean-Marie Guéhenno, President and CEO of International Crisis Group.

WHAT'S THE DEAL WITH THE IRAN DEAL?

I mitten av juli 2015 slöt Iran (efter långa förhandlingar) ett avtal med P5+1, (de fem permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd, d v s Kina, Frankrike, Ryssland, Storbritannien och USA, samt Tyskland) om sitt kärnenergi-program. Syftet med avtalet är att reglera det iranska kärnenergi-programmet i utbyte mot lättnader i sanktionerna mot landet. Avtalet betraktas av bedömare som en av Barack Obamas stora bedrifter under hans tid som president. Detta är möjligtvis en bidragande orsak till att den nyttillträdde president Trump motsätter sig avtalet och menar att det ska omförhandlas.

Många bedömare menar att avtalet bidrar till stabilitet i Mellanöstern som region och att Irans roll är viktig för att lösa flera pågående kriser i världen, exempelvis Syrien, Jemen och Irak. Allra viktigast är dock Irans roll i kampen mot terrorgruppen

Förhandlingarna om Irans kärnenergi-program i Geneve 14 juli 2015. Foto: Wikimedia Commons.

Islamiska staten, där landet har ett avgörande inflytande. Förhoppningarna om att avtalet skulle öppna ett nytt kapitel i relationen mellan Iran och USA var stora, men sedan president Trump tillträdde har retoriken hårdnat mellan Washington och Teheran. Båda sidor testas varandra och många menar att risken för en eskalerad konflikt är överhängande.

Oavsett vilken konflikt det gäller får vi dock hoppas att president

Trump inte "twittrar" sig in i en konflikt med Iran, eftersom en sådan är raka motsatsen till vad Mellanöstern behöver.

Minou Sadeghpour bevakar säkerhetspolitik och utvecklingen i omvärlden hos Folk och Försvar samt på frilansbasis.

minou.sadeghpour82@gmail.com

Natos partnerskap med Sverige

*Sverige har i över två årtionden rönt uppskattning som en effektiv Nato-partner. Sverige och Nato har gemensamma värderingar och säkerhetsintressen och vi behöver varandra mer än någonsin för att kunna ta itu med de allvarliga säkerhetsutmaningar som vi möter. Det gäller säkerheten i Östersjöregionen, skriver **Alexander Vershbow**.*

Idag står Natomedlemmarna och Sverige inför den farligaste och mest oförutsägbara säkerhets-situationen sedan det kalla krigets kulmen, innefattande ett antal utmaningar i Östersjöregionen. Mot denna bakgrund har Nato ökat

sitt samarbete med Sverige och Finland i en lång rad frågor.

År 2014 utgör en vattendelare. Med sin olagliga annektering av Krim våldförde sig Ryssland på det internationella regelverk som finns i Helsingforsdeklarationen. Moskva har därmed utmanat vår vision av ett helt, fritt och fredligt Europa. För första gången sedan 1945 har en europeisk makt sökt ändra inter-

nationella gränser med våld. Två år senare fortsatte den ryska aggressionen i östra Ukraina, liksom de brutala försöken att konsolidera kontrollen över den ockuperade Krimhalvön.

Händelserna ovan var orsak till den svenska regeringens utredning, *Säkerhet i ny tid*, som beställdes den 20 augusti 2015. Denna fick i uppdrag att analysera hela vidden av Sveriges försvars- och säkerhets-samarbete med andra länder och organisationer, innefattande även samarbetet mellan de nordiska och baltiska länderna samt mellan Sverige och Finland, den transatlantiska länken, FN, EU, Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europa (OSSE) och Nato.

Utredningens bedömning av Sveriges säkerhetssituation grundade sig på de slutsatser som dragits av den svenska försvarsberedningen. I dessa kom man fram till att den ryska aggressionen mot Ukraina 2014 utgör det största hotet mot den västeuropeiska säkerheten sedan det kalla krigets slut.

Svårigheterna i Natos relationer med Ryssland började inte 2014. Under hela det senaste årtiondet har

Ryssland genomfört en avsevärd militär upprustning och Moskva har inte tvekat att använda våld mot sina grannar. Detta skedde redan 2008 i kriget mot Georgien. Dessutom har Ryssland ägnat sig åt omstörtande verksamhet, propaganda och cyberattacker för att testa Natos beredskap och beslutsamhet.

Utöver aggressionen mot Ukraina har Rysslands beslut att inte längre följa avtalet rörande konventionella styrkor i Europa (CFE) och dess många brott mot andra mångåriga internationella säkerhetsavtal – inklusive Wiendokumentet, Open Skies-avtalet, Helsingforsdeklarationen samt 1997 års avtal mellan Nato och Ryssland – ökat spänningen till en nivå som inte upplevts sedan 1980-talet.

NATOS REAKTION

Toppmötet i Wales 2014 och skapandet av en handlingsplan för beredskap, den så kallade Readiness Action Plan (RAP), var Natos första reaktion gentemot de nya hoten. Denna snabbinsatsstyrka är nu tre gånger så stor som när den skapades och har en omedelbart insatsberedd kärna av brigadstorlek, vilken har en marschberedskap på några dagar.

Under de dryga två år som gått sedan Wales-avtalet har Nato satt upp ett antal staber i den östra delen av alliansen, utökat övningarnas antal och omfång samt skapat ett snabbare beslutsfattande system för att kunna reagera på hybridformer av aggression, av den typ som sågs vid annekteringen av Krim.

Under Warszawa-toppmötet i juli 2016 fattades ytterligare beslut om att stärka Natos avskräcknings- och försvarsförmåga på längre sikt, något som återspeglar den bestående karaktären i de hot och utmaningar som Nato står inför i öster och i söder.

Bland de mest betydelsefulla av dessa beslut var det som gällde förstärkandet av Natostyrkornas närvaro i alliansens östra del med fyra stridsgrupper av bataljonstorlek i Estland, Lettland, Litauen och Polen. Dessa multinationella roterande förband ska klargöra för Moskva att ett angrepp mot ett allierat land kommer att mötas av styrkor från hela alliansen.

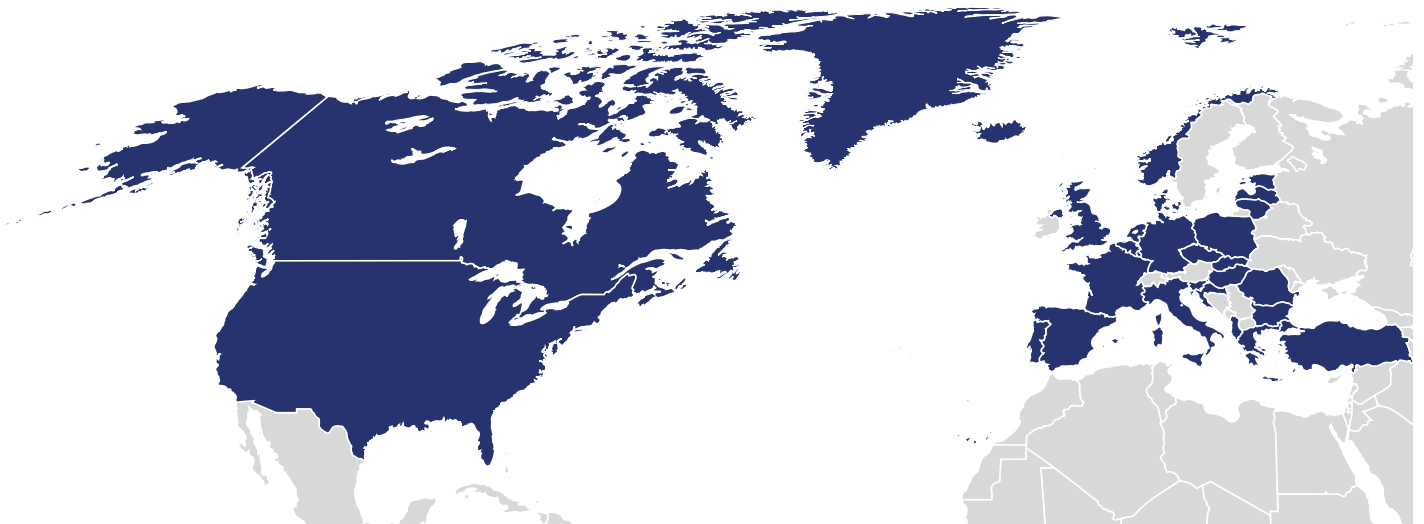
De kommer att säkerställa att Nato ges tillräckligt med tid för att den del av insatsstyrkan som har högst beredskap ska hinna fram.

Dessutom har Natoländerna kommit överens om att ha en anpassad närvaro på sydostflanken med en markstyrka uppbyggd runt en multinationell brigad i Rumänien. Denna kommer att kompletteras stegvis för att förstärka beredskapen och interoperabiliteten hos flygförband och marina förband i Svartahavsregionen.

En del fruktar att dessa åtgärder utgör en eskalering. Jag håller inte med om det. Alla Natos åtgärder är defensiva, proportionerliga, transparenta och helt i linje med alliansens internationella förpliktelser.

Åtgärderna är till för att avskräcka från aggression och att förhindra konflikter. Nato utgör inget hot mot Ryssland eller mot något annat land. Nato söker inte konfrontation eller en ny kapprustning. Men alliansen är förpliktad att skydda vårt folk och försvara våra allierade. Detta är Natos huvudsakliga existensberättigande.

Trots meningsskiljaktigheterna med Ryssland är det väsentligt att Nato fortsätter att agera på ett konstruktivt sätt. Det är därför vi går fram på två vägar: försvar kombinerat med dialog. Nato och Ryssland måste finna sätt att ta itu med sina

Natos geografiska utbredning bidrar starkt till fred och stabilitet i vår del av världen. Illustration: Ssolbergj / commons.wikimedia.org.

meningsskiljaktigheter och förhindra att situationen går överstyr.

Alliansmedlemmarna har särskilt betonat nödvändigheten av att Ryssland går med på att vidta åtgärder för att öka militär transparens och minska risker. Under rådsmötet i juli i fjol tog Ryssland upp frågan om användandet av transponderar i militära flygplan i Östersjöregionen. Samtidigt som Nato välkomnar viljan att diskutera minskningar av risker är frågan om att garantera flygsäkerheten en mycket större fråga än just denna enda. Den handlar också om att följa de regler som redan finns och att försäkra sig om att militära piloter uppträder på ett säkert, ansvarsfullt och förutsebart sätt.

De allierade granskar nu hur man kan bygga på detta ryska förslag och samtidigt klargöra hur viktigt det är att göra framsteg på andra områden relaterade till transparens och riskminimering. Man söker också skapa tillägg till Wien-dokumentet som t ex att täppa igen kryphålen för snabba oannonserade inspektioner, något som Ryssland har ägnat sig åt mer och mer regelbundet.

Förutom att stärka vår ställning i fråga om försvar och avskräckning, bestämdes under toppmötet i Warszawa att man skulle arbeta för större stabilitet bortom våra gränser, i öster och i söder. Om våra grannar känner sig säkrare så är vi säkrare. Vi har börjat anpassa vår strategi för samverkande säkerhet, partnerskap och förmågeuppbyggnad till den nya verklighet som vi möter idag.

NATO OCH SVERIGE

Sverige har i över två årtionden rönt uppskattning som en effektiv Natopartner. Sverige och Nato har gemensamma värderingar och säkerhetsintressen och vi behöver

varandra mer än någonsin för att kunna ta itu med de allvarliga säkerhetsutmaningar som vi möter. Det gäller säkerheten i Östersjöregionen, men Nato och Sverige har också sedan länge tvingats hantera det ökande hotet från terrorism. Vi fortsätter att möta hot som vi sett under många år som cyberattacker, hybridkrigföring, kärnvapenspridning och spridningen av ballistiska robotar med lång räckvidd. Här arbetar Nato och Sverige tillsammans.

Partnerskapet är en nödvändighet, inte en lyx.

Sverige deltar i Natoövningar och bidrar på ett påtagligt sätt till alliansens operationer och insatser. Vid toppmötet i Warszawa upprepade alliansens medlemmar sitt engagemang för att stärka detta samarbete, omfattande även regelbundna politiska konsultationer, delad situationsmedvetenhet och gemensamma övningar.

Nato välkomnar att Sveriges riksdag har ratificerat värdlandsavtalet med alliansen. Avtalet skulle kunna omfatta inkvartering, drivmedel, mat eller andra tjänster för Nato-trupp om dessa skulle komma att öva i Sverige eller passera svenskt territorium.

Alliansen har ett liknande standardförfarande med andra partnerländer, i synnerhet med Finland. Det är naturligtvis upp till Sverige att bestämma över all verksamhet på sitt eget territorium.

År 2014 blev Sverige ett av Natos partnerländer med fördjupat samarbete med alliansen (Enhanced Opportunities Partners – EOPs),

vilket innebär utökat delägarskap, mer dialog och mer gemensam interaktion. Efter lanserandet av EOP har Nato arbetat närmare med Sverige kring flera utmaningar, bl a säkerheten i Östersjön.

Nato värdesätter denna relation mycket högt och alliansens medlemmar var synnerligen nöjda med att Sverige (tillsammans med Finland) deltog i så stor utsträckning under toppmötet i Warszawa i juli 2016.

EOP-status gör det möjligt för Nato och Sverige att konsultera varandra på högsta nivå, att utbyta under rättelser och utveckla gemensam situationsmedvetenhet både militärt och politiskt samt att arbeta i samförstånd för att ta itu med gemensamma säkerhetsutmaningar.

Jag bedömer att Natos nära förbund med dussintals partnerländer genom åren har medverkat till att befästa fred och stabilitet i Europa och att utöka stabilitet bortom alliansens gränser. Det har varit en integrerad del av alliansens anpassning till förändrade omständigheter och den primära förpliktelsen att försvara våra territorier och befolkningar.

I dagens säkerhetsmiljö är ett varaktigt partnerskap en nödvändighet, inte en lyx. Vi skulle vilja att våra partnerländer, inklusive Sverige, var ännu mer engagerade i vad vi gör i en känslig tid och inom områden som ligger mycket nära vår kärnverksamhet.

Som en följd av den första politisk-militära bedömningen av Östersjöregionen – färdigställd 2016 som ett 28+2 projekt (Nato samt Sverige och Finland) – är det vårt mål att fortsätta att konsultera varandra politiskt, delge varandra under rättelser, utveckla bättre situationsmedvetenhet avseende uppdykande hot i regionen samt arbeta mer

effektivt tillsammans för att möta dessa hot.

En viktig prioritering i samarbetet är att utveckla skickligheten och bibehålla förmågan hos den svenska försvarsmakten att arbeta tillsammans med motsvarigheterna inom Nato och andra partnerskapsländer i multinationella fredsbevarande operationer – i ett Nato-, EU- eller FN-sammanhang. Interoperabilitet är inte

enbart ett militärt koncept. Det är också viktigt att uppnå politisk interoperabilitet genom fördjupat samarbete i krishanterings- och beredskapsplanering. I detta syfte deltog Sverige tillsammans med Finland i Natos årliga krishanteringsövning (CMX 2016). Övningen omfattade en simulerad försvarsinsats enligt Artikel 5 mot hot relaterade till hybridkrigföring i Östersjön, vilken även innehöll ett antal realistiska öppna och hemliga militära, paramilitära och civila medel.

Att inbegripa mycket viktiga partnerländer i CMX 2016 återspeglade Natos och Sveriges ömsesidiga säkerhetsintressen och visade på den extra potential och det värde för alliansen som Sveriges bidrag till försvar och säkerhet i Östersjöregionen medför, även om Sverige inte

är bundet till Natos ömsesidiga försvarsåtagande enligt Artikel 5.

FRAMTIDEN

I ett framtidsperspektiv skulle Nato och Sverige närmare integrera försvars- och beredskapsplanering, förstärka utbytet av underrättelser samt samarbeta ännu mer avseende transparens och riskminimering med målet att återställa förutsebarheten i våra relationer med Ryssland. Det kommer alltid att finnas en gränslinje mellan medlemmar och partnerländer, men det finns en hel del som Nato och partnerländer som Sverige kan göra till vår ömsesidiga fördel.

I en värld där det inte saknas utmaningar och en mängd verkliga och aktuella faror ska man inte underskatta den roll som Nato spelar tillsammans med engagerade partnerländer som Sverige när det gäller att utgöra ett försvarsmässigt bålverk för samfäll säkerhet. Nato har bidragit till att bevara freden i Europa i nästan 70 år. Genom att arbeta med Sverige och andra partnerländer är Nato helt inriktat på att spela en konstruktiv roll då det gäller att vidmakthålla europeisk säkerhet i många årtionden framöver.

Alexander Vershbow är f d biträdande generalsekreterare i Nato (2012–2016), f d biträdande amerikansk försvarsminister och f d ambassadör i Nato, Ryska Federationen och Sydkorea.

arvershbow@gmail.com

*Alexander Vershbow.
Foto: Nato.*

Framtida arméstridskrafter och brigaderna

Brigaden utgör en rationellt producerad och organiserad verktygslåda ur vilken uppgiftsanpassade stridsgrupper snabbt och flexibelt kan skapas. Den utgör en stridsfältsnära ledningsnivå med möjlighet till god lokal lägesuppfattning, anpassad för manöverkrigföring på det dynamiska, ständigt växlande, moderna slagfältet.

Karl L. E. Engelbrektson

Foto: Jesper Sundström

Som arméns främste företrädare gläds jag åt det stora intresse som visas för hur Sveriges framtida arméstridskrafter bör organiseras. Vi i armén ska ta en tydlig plats i denna diskussion och tillse att den leder mot den ökade militära förmåga, för rikets försvar, som är beställd av våra uppdragsgivare. Nu löser vi de uppgifter som vår överbefälhavare och hans stab har gett oss, att skapa två brigader med likvärdig förmåga till år 2020. Parallellt med detta hanterar vi arméns framtida utveckling. Vi tar vårt strategiska avstamp i att den totala försvarsförmågan behöver stärkas.

På den militärstrategiska/politiska nivån har markarenan några särdrag som särskilt bör uppmärksammas. Militära maktmedel används i vår samtid för politikens förande. Politik genomförs ytterst där människor verkar, på marken. När politiken menar allvar om att avgörande

ska uppnås visas denna vilja ytterst genom att markstridskrafter nyttjas, inte ensamma, men för att nå ett avgörande. Historien visar att markstridsförband med förmåga att göra operativ skillnad, förband på brigadnivå, tar längst tid att generera för insats i främmande land. Denna sanning torde gälla även om stöd för att möta existentiella hot mot Sverige föreligger. Om vi ska kunna ta emot stöd av förband i brigads storlek, för att verka sida vid sida med svenska brigader på vårt territorium, måste vi ha förmåga att leda och logistiskt understödja dessa. Egen robust förmåga för strid med och ledning av markförband i denna storlek utgör därför grunden för nationell försvarsförmåga och reell, trovärdig, tröskeffekt.

Brigaderna bör ses i ett större markoperativt sammanhang. För att möta och hantera en motståndares förband på högre nivå än bataljon

TEMA: Markstriden i det 21 århundradet

krävs koordinerad strid av flera brigader och möjlighet att förstärka brigad i kraftsamlingsriktning med framförallt underrättelse-, bekämpnings-, logistik- och ledningsfunktionerna. För att rationellt åstadkomma detta, utan att tynga brigadens organisation, krävs även en divisions-/fördelningsnivå. Ovanför denna krävs en försvarsmaktsgemensam nivå för att armé-, marin-, och flygstridskrafterna ska kunna ge bästa effekt i en operativ helhet. Den operativa helheten kräver även flera gemensamma förmågor, som inte på ett naturligt sätt kan indelas i de tre övriga stridskrafterna. Det är för dessa behov, exempelvis den bakre logistiken, som en försvarsmaktsgemensam ledning bör organiseras.

Fler än trettio arméchefer i det euroamerikanska samarbetet betonar samstämmigt vikten av att kunna genomföra markstrid mot en modern motståndare med sammansatta brigadförband (kombinerade vapen). Man är också enig om att för att rationellt åstadkomma detta,

bör kärnan av markstridsförband organiseras i moderna brigader. Brigaderna måste ha robusta ledningssystem, kunna uppträda över stora ytor samt samordna och leda eld från utspridda enheter. Brigaderna måste också med särskilt utformad logistik för stridsfältsnivån, kunna ge och ta emot stöd som snabbt ökar den operativa förmågan, det vill säga kunna vara "europeiskt interoperabla". Omvärldens markstridsdoktriner och vårt behov av interoperabilitet är viktiga argument för brigaden.

Krigföringens grunder på marken pekar entydigt på behovet av en tydlig och samtränad organisation för strid med funktioner i samverkan. Inom armén representeras dessa funktioner av olika slags förband. Det är koordinationen av dem som skapar synergi och högre operativ effekt. Brigaden kan betraktas som en grundläggande arméplattform, vilken utgör ett sammanhängande system av system, som uppfyller stridens grundläggande förmågor vad avser led-

Jägarförband har en viktig roll i armésystemet. Foto: Mats Nyström

Väl utbildade och motiverade soldater är arméns kärna.
Foto: Joel Thungren, Försvarsmakten.

ning, underrättelser, verkan, skydd, rörlighet och ut- hållighet. Att utveckla en plattform (stridsflyg, brigad, korvett), som inte är en del i ett sammanhängande sys- tem, är i grunden felaktigt om verkan skall uppnås på ett modernt stridsfält.

Stridsvagnen är arméns främsta exponent för hög eldkraft och gott skydd.
Foto: Jesper Sundström, Försvarsmakten.

Vissa verkar anse att brigad är en kostnads- och resursdriv- ande lösning. Det är tvärt om. Tydligt definierade bri- gader innebär rationalitet av det enkla skälet att alla i bri- gaden ingående krigsförband inte behöver vara organisa- toriskt självförsörjande, sär- skilt inte vad avser lednings- och logistiksystem. Många av dessa system, inklusive lång- räckviddiga bekämpnings- system, kan istället samman- hållas på brigadnivån, vilket avsevärt minskar det totala resursbehovet.

Brigaden utgör en ratio- nellt producerad och organiserad verktygs- låda, som innehåller många olika funktioner och förmågor, ur vilken uppgifts- anpassade stridsgrupper snabbt och flexibelt kan skapas. Den utgör en stridsfältsnära ledningsnivå med möjlig- het till god lokal lägesuppfattning, anpassad för man- överkrigföring på det dynamiska, ständigt växlande, moderna slagfältet.

Vi i armén fokuserar på högre chefs uppgift, samtidigt som vi bäddar för framtiden. Inte på bekostnad av andra strids- krafter utan för en av stats- makterna beställd högre gemensam operativ effekt. Vi är moderna företrädare för arméstridskrafterna, som med hög rationalitet måste skapa största möjliga effekt på strids- fältet. Detta innebär moderna brigader med vilka vi, enskilt eller tillsammans med andra, kan möta och besegra en mod- ern motståndare.

Karl L. E. Engelbrektson
är generalmajor och arméchef.

Karl.engelbrektson@mil.se

Markstridskrafternas operativa betydelse

Moderna arméförband är en viktig del i en operativ helhet som består av samtliga stridskraftsslåg.
Foto: Anna Norén, Försvarsmakten.

Det är försvarsgrenarnas olika förmågor som gemensamt bildar förutsättningarna för att bedriva operationer – uppnå ett övergripande mål. För detta är kvalificerade markstridskrafter en avgörande komponent, såväl för att bidra till att övriga försvarsgrenar ska komma till verkan som i kraft av sin egen förmåga.

Karlis Neretnieks

Att det behövs markstridskrafter för att ta och hålla terräng kräver ingen diskussion, frågan här är vilken roll markstridskrafter spelar i ett operativt sammanhang.

Termen operationer används här i dess klassiska betydelse som nivån mellan strategi och taktik. Operationer syftar till att genom serier och kombinationer av olika taktiska insatser, där oftast flera försvarsgrenar deltar, uppnå ett övergripande mål. Enskilda strider, som t ex att slå ned en luftlandsättning eller bekämpa ett antal fartyg, är däremot inte operationer. Det är hur dessa taktiska insatser kombineras över tiden, för att t ex hindra en angripare från att ta en viss del av Sverige, som utgör en operation.

I nuvarande militär- och säkerhetspolitiska läge ser jag tre operativa uppgifter för Försvarsmakten som helhet:

- avvärja eller försvåra ett ryskt angrepp över Östersjön som syftar till att ta delar av svenskt territorium som ett led i en rysk operation syftande till att gruppera vapensystem på svenskt territorium och därmed hindra Nato att ingripa till försvar av sina baltiska alliansmedlemmar;
- fördröja ett ryskt framträngande i Övre Norrland som syftar till att utvidga säkerhetszonen kring den ubåtsburna ryska nukleära andraslagsförmågan som finns baserad i Murmanskregionen;
- under längre tid kunna skydda områden i Sverige dit främmande hjälp kan tänkas anlända eller som är

viktiga för att allierade stridskrafter ska kunna verka i och i anslutning till Sverige.

Till detta måste läggas uppgiften att skydda såväl civil som militär infrastruktur. Detta kan kanske inte beskrivas som en operation, men den är ändå avgörande för att militära operationer ska kunna genomföras och det civila samhället fungera.

Markstridskrafternas spelar en avgörande roll i samtliga dessa uppgifter.

I det första fallet, att avvärja landstignings- och luftlandsättningsföretag, främst då mot södra och mellersta Sverige, har armén två roller. Den ena är att framtvunga en stor resursinsats hos angriparen, något han tvingas till om han förväntar sig allvarligt motstånd på svensk mark. Därmed minskar de ryska möjligheterna att genomföra operationen överraskande direkt ur en fredsgruppering med ett begränsat antal förband. I stället krävs förberedelser som kommer att vara svåra att dölja. Det kan ge oss möjlighet att höja vår beredskap, sprida flygplan och fartyg, kalla in personal m m. Vår förmåga att möta ett angrepp ökar därmed radikalt. Den andra effekten är att även om angriparen lyckas ”trycka ned” vårt luftförsvaret och våra sjömålsbekämpande system i inledningsskedet av en operation, t ex genom intensiv robotbekämpning av våra baser, så kommer han att behöva förstärka och underhålla de stridskrafter han lyckats föra över under detta tidiga skede. Det är en nödvändighet om han tvingas till strid när han når svensk mark som i sin tur kommer att ge luftförsvaret och de sjömålsbekämpande systemen tillfälle att ”komma igen” även om de fått en ”dålig start”. Att risken för ett mer utdraget förlopp också skulle ge eventuella allierade större möjligheter att ingripa är knappast heller något som ryska planerare skulle välkomna.

Den andra uppgiften, att fördröja ett angrepp riktat mot Övre Norrland, lär knappast vara genomförbart med något annat än markstridskrafter understödda av ett väl fungerande luftförsvaret. Även här, precis som i det förra fallet, gäller att ju mer fördröjning som kan skapas desto bättre förutsättningar finns för att eventuella allierade

också ska hinna att ingripa. Här kanske det finns skäl att påminna om att Norrbotten och Lappland, det område som kan vara intressant ur rysk operativ synvinkel, omfattar en yta av ca 135 000 km² (30 procent av Sverige).

Den tredje uppgiften, att säkerställa att vi kan få utländsk hjälp, är i vissa stycken likartad med den första, det vill säga att framtvunga en större operation. Det får inte vara möjligt att en angripare ska kunna nå sina mål genom en begränsad överraskande insats. Här tillkommer dessutom behovet av att kunna fördröja en angriparens framryckning från någon plats där han eventuellt har lyckats inledningsvis i riktning mot sådana

områden som är vitala för att vi ska kunna ta emot hjälp. Det gäller emellertid nu i södra Sverige. En fråga som man kan ställa sig här är om andra länders markstridskrafter är den typ av hjälp som vi kan förvänta oss, och i så fall hur

” Markstridskrafterna spelar en avgörande roll.

tidigt i en konflikt de kan komma till vår undsättning.

Kopplat till eventuell utländsk hjälp uppstår också problemet med vem som har det territoriella ansvaret och vem som leder markstriden i det område där utländska markstridsförband uppträder i Sverige. Är det den chef som har, säg, 5 000 (brigad) soldater eller den som har 1 000 (bataljon)? Här vore det naivt att ha några illusioner om vem som kommer att leda verksamheten om det är vi som bidrar med bataljonen. Den som står för resurserna och ledningsförmågan är också den som för befälet.

Det är försvarsgrenarnas olika förmågor som gemensamt bildar förutsättningarna för att bedriva operationer – uppnå ett övergripande mål. För detta är kvalificerade markstridskrafter en avgörande komponent, såväl för att bidra till att övriga försvarsgrenar ska komma till verkan som i kraft av sin egen förmåga.

Karlis Neretnieks är generalmajor, tidigare rektor för FHS, operationsledare i Milo Mitt samt brigadchef på Gotland.

Karlis.n@telia.com

Rysslands nya stridsvagn Armata. Foto: Соколы / commons.wikimedia.org.

Markstrid – Ryssland

Telekrigföring påverkar och nedgraderar motståndarens möjligheter att verka. Den som inte kan förflytta sig med hjälp av karta och kompass, inte kan leda med hjälp av alternativa metoder eller genom uppdragstaktik ge underlydande handlingsfrihet och förmåga till självständigt uppträdande kommer att bli slagen på det moderna stridsfältet.

Jörgen Elfving

Den expeditionära krigföringen efter Sovjetunionens fall innebar att markstriden fick ett annat innehåll. Istället för en konventionell motståndare som tidigare stått i fokus var det nu fråga om upprorsbekämpning. Till följd av hur rysk militär förmåga utvecklats har pendeln börjat slå tillbaka. Något som inte getts någon större uppmärksamhet när det gäller rysk förmågeutveckling har varit taktik och stridsteknik. Detta har förklarliga skäl då tillgången till källmaterial är begränsad. En annan anledning är att det är en tidskrävande uppgift att analysera hur markstriden utvecklats utgående från övningsverksamhet och/eller vad som kan utläsas av t ex stridsverksamheten i östra Ukraina.

1987 utkom den första öppna boken som beskrev sovjetisk taktik, *Taktika*, vilken 2009 följdes av *Taktik Bataljon, kompani*, samt en tidigare utgåva med samma titel 1991. När dessa böcker jämförs och granskas mot andra källor kan sägas att taktikutvecklingen från 1987 till 2009 inom markstridskrafterna inte har genomgått några stora förändringar. Anledningen är att den ryska försvarsmakten var stadd i förfall från 1991 och fram till 2008 samt att det sovjetiska arvet fortfarande levde kvar. Trots detta fanns en insikt att markstriden hade genomgått förändringar, vilket framgår av hur den moderna striden 2009 beskrevs i *Taktik Bataljon, kompani*:

TEMA: Markstriden i det 21 århundradet

- Minskad förbandstäthet på stridsfältet;
- Koncentrationen av eld från olika vapen ökar;
- Ökad integration av olika förbandstyper;
- De lägre förbanden blir mer autonoma och ges högre grad av taktisk självständighet;
- Striden får ett ökat djup;
- En ökad betydelse av medel och metoder för att påverka motståndaren utan att fysiskt nedkämpa honom;
- Stridsfältets utökning, från tvådimensionellt till tredimensionellt;
- Ökad rörlighet, på marken och i luften;
- Ökad eldkraft hos de lägre förbanden;
- Betydande höjning av möjligheterna att överföra information.

Ovanstående återspeglas också i den materiel som tillförs, i övningsverksamhet och i stridens förande i östra Ukraina. Slutsatsen av den utveckling som de ryska markstridskrafterna har genomgått, och fortfarande genomgår, är att markstridens förande har förändrats sedan sovjettiden, men att det fortfarande finns delar kvar som är opåverkade.

Bataljonsstridsgrupper, dvs mekaniserad bataljoner, som, beroende på stridsuppgiften, tilldelas olika slag av förstärkningsförband som artilleri-, luftvärns-, ingenjör- och/eller underhållsförband, var en företeelse redan under senare delen av sovjettiden. Idag är det uppenbart att deras betydelse ökat och då mot bakgrund av synen på den moderna striden.

Eldkraften har ökat genom långräckviddiga vapensystem och stridsfordon med avancerade vapen. Införande av UAV (Unmanned Aerial Vehicles, sk drönare) har inneburit att tiden mellan målupptäckt och bekämpning minskat, samtidigt som ledningen av den indirekta elden effektiviserats, en förutsättning för att kunna utnyttja långräckviddiga precisionsvapen. Användningen av drönare för under rättelsein hämtning och eldledning är idag ett stående inslag, såväl i övningsverksamheten som i striderna i östra Ukraina. Inte bara drönare har gett markstriden en ny dimension. Obemannade markfarkoster, UGV (Unmanned Ground Vehicles), används redan idag för

minröjning och försök pågår med beväpnade sådana. Att dessa kommer att uppträda på stridsfältet är bara en tidsfråga. Hur det kommer att ske återstår dock att se.

Telekrigföring är vid sidan av bekämpning ytterligare ett sätt att påverka motståndaren och nedgradera hans möjligheter att verka, särskilt med hänsyn till dagens stora beroende av lednings- och navigeringssystem. Detta övas frekvent. Men det handlar inte bara om att störa ut lednings- och andra system utan också att påverka motståndaren. Vid en övning stördes först motståndarens ledningssystem ut. Sedan fick man genom falska SMS fienden att förflytta sig dit egen artillerield hade planlagts. SMS har också utnyttjats i östra Ukraina där ukrainsk militär personal efter artilleribeskjutning fått SMS som frågar vad man tyckte om precisionen. Innebörden av detta är att den som inte har förmåga att förflytta sig med hjälp av karta och kompass, inte kan leda med hjälp av alternativa metoder eller genom uppdragstaktik ge underlydande handlingsfrihet och förmåga till självständigt uppträdande kommer att vara slagen på det moderna stridsfältet.

” Markstridens förande har förändrats sedan sovjettiden.

Den förändrade markstriden ställer krav på självständiga chefer som kan och tillåts ta initiativ. Detta verkar vara något som uppmuntras. I reportage från olika övningar lyfts fram exempel på

chefer som agerat självständigt och okonventionellt vid lösandet av olika taktiska uppgifter. Såvitt kan bedömas har man en lång väg att vandra i detta avseende med hänsyn till det ryska/sovjetiska arvet avseende ledarskap och där moderna ledningssystem ger högre chefer möjligheter till detaljstyrning.

Det är uppenbart att markstriden genomgått förändringar och dess utveckling uppmärksammas i rysk militär fackpress, även om det som en del av liturgin hänvisas till Det Stora Fosterländska Kriget. Den fortsatta utvecklingen torde till stor del präglas av den materiel som tillförs eller förväntas tillföras i form av t ex nya stridsfordon och drönare eller som bygger på nya fysiska principer och därför än mer är viktig att följa.

Jörgen Elfving är överstelöjtnant och har tidigare bl a varit chef för Arméns Underrättelseskola.

jorelf@gmail.com

Suboptimering eller synergi?

När de blå stridskrafternas strid förr syftade till att möjliggöra arméns mobilisering och sedermera verkan är således förhållandet idag det omvända. Genom att skydda t ex flygbaser kan markstridskrafterna bidra till såväl flygvapnets operationer mot motståndarens fjärrstridskrafter som till mottagandet av stöd utifrån.

Håkan Edström

När försvarspolitikens fokus åter riktas på Sverige är frågan vilka konceptuella ledstänger som bör nyttjas då markstridskrafterna utvecklas. För inte är det väl bara att damma av invasionsförsvarets *möta-hejda-slå*? Syftet med artikeln är att belysa några strategiska och operativa skillnader mellan det senaste försvarsbeslutet, FB 15 (Prop. 2014/15:109) och det kalla krigets sista försvarsbeslut, FB 87 (Prop. 1986/87:95) samt de konsekvenser som olikheterna medför vid utformandet av ett nytt armékoncept.

I FB 87 påtalades att neutralitetspolitiken byggde på ett samspel mellan utrikes- och försvarspolitik. I FB 15 betonas i stället de diplomatiska och ekonomiska maktmedlens roll i utformandet av säkerhetspolitiken. I och med Lissabonfördragets ikraftträdande är dock en del av ansvaret för dessa områden överflyttat från medlemmarna, däribland Sverige, till EU. Medan det i FB 87 underströks att förberedelser ”syftande till militär samverkan med andra stater i krig” var uteslutna poängteras i FB 15 betydelsen av att kunna ge och ta emot militär hjälp. Neutralitet har med andra ord bytts mot solidaritet. En likhet är, som det uttrycks i FB 15, intentionen att Försvarsmakten, tillsammans med övriga delar av totalförsvaret, ska utgöra ”en tröskel för den som vill angripa Sverige eller använda militära maktmedel för att utöva påtryckningar mot landet”. Skillnaderna ligger i

att det totalförsvaret som existerade under det kalla kriget genom globalisering, avreglering och privatisering har avvecklats och att det totalförsvaret som omnämns i FB 15 därför enbart är en idé.

Medan den militära tröskeln i FB 87 handlade om kvantitet är dagens dito diffus. Genom de försvarsbeslut som fattats allt sedan 1990-talet har nämligen Försvarsmaktens bärande utformningsprincip successivt gått från kvantitet, via kvalitet, till tillgänglighet. Massarméernas tid är med andra ord förbi. En annan skillnad ligger i synen på hur det väpnade angreppet förväntas gestalta sig. Medan motståndarens förmåga att genomföra omfattande militära operationer över landgränsen, över havet och med luftlandsättningar genomsyrade FB 87, anses ett angrepp i FB 15 ha ett snabbt förlopp. Bekämpning med långräckviddiga system och sabotageförband anses tillsammans med cyberattacker karaktärisera dagens väpnade kamp. Tanken att en angriparens uppföring i samband med ett anfall inte ska te sig rimliga i förhållande till de fördelar som kan vinnas är troligen densamma då som nu. Skillnaden ligger således i vad (motståndarens krigföring) som ska avskräckas samt med vad (Sveriges militära resurser) och hur (metoder) detta ska åstadkommas.

Om likväl ett angrepp skedde skulle de svenska stridskrafterna enligt FB 87 ”utnyttjas med tyngdpunkt i gräns-

TEMA: Markstriden i det 21 århundradet

Författarens koncept skulle bli innebära ytterligare satsningar på luftvärnet. Foto: Johan Lundahl, Forsvarsmakten / Combat Camera.

och kustområdena i syfte att förhindra att angriparen får fast fot på svensk mark. När en angripares anfallsriktningar kunnat fastställas ska våra offensiva stridskrafter kunna kraftsamlas." I FB 15 sägs explicit att större "gemensamma operationer kommer alltid att genomföras tillsammans med andra länder." Följaktligen är Forsvarsmaktens uppgift bli att främja Sveriges säkerhet "genom deltagande i operationer på vårt eget territorium, i närområdet och utanför närområdet". Samtidigt konstateras "att det finns begränsningar i förmågan att ta emot militärt stöd då nödvändig planering inte genomförts." En annan av FM:s uppgifter är, enligt FB 15, att "försvara riket med alla till buds stående medel" samtidigt som de resurser som står till buds idag otvetydigt är avsevärt mindre än de som fanns för 30 år sedan. Det krävs därför prioriteringar vilket regeringen även gör. I FB 15 inriktas sålunda Forsvarsmakten till att skydda områden "av särskild militär betydelse" som t ex flygbaser.

När de konceptuella ramarna för markstridskrafterna nu ska utvecklas går det inte att utgå från det tänkande som rådde under det kalla kriget inom de dåtida neutralitets- och marginaldoktrinerna. Inte minst är de strategiska förutsättningarna annorlunda. Då handlade det om att i det längsta försöka stå utanför stormaktskonflikten och, om detta inte gick, att slåss på egen hand. Idag är den

politiska viljan i stället att solidariskt bistå våra grannar. Utgångspunkten bör därför rimligen vara att säkerställa mottagandet av militärt stöd från bli andra EU-medlemmar om det skulle bli Sverige som drabbades av väpnat våld. När de blå stridskrafternas strid förr syftade till att möjliggöra arméns mobilisering och sedermera verkan är således förhållandet idag det omvända. Genom att skydda t ex flygbaser kan markstridskrafterna bidra till såväl flygvapnets operationer mot motståndarens fjärrstridskrafter som till mottagandet av stöd utifrån.

Jag ser således inte brigadernas direkta roll gentemot angriparens krigföring och menar att deras tid nog är förbi. Följaktligen bör övervägas om inte armékapaciteter kan överföras till flygvapnet, göras försvarsmakts-gemensamma eller avvecklas för att därigenom lösgöra ekonomiska resurser. Seger kan dessutom inte längre likställas med att slå, snarare med att undvika att bli slagen. Kraftsamlingsdogmen bör därför överges och *army-in-beeing* istället bli markstridskrafternas ledstjärna. För fortsatt suboptimering riskerar inte enbart att operativa synergier går förlorade. Ytterst kan armén tappa sin strategiska relevans.

Håkan Edström är arméofficer, överstelöjtnant, fil dr och tjänstgör vid FHS.

Hakan.edstrom@fhs.se

Plikten och armén

Försvarsmaktens behov för nuvarande organisation är ett inflöde av 4 000 individer årligen samtidigt som det genomsnittliga resultatet under frivillig-åren har varit 2 500. En så liten rekryteringsbas har försörjt alla militära personalkategorier inklusive inflödet till officersprogrammet, vilket naturligtvis inte låter sig göras.

Annika Nordgren Christensen

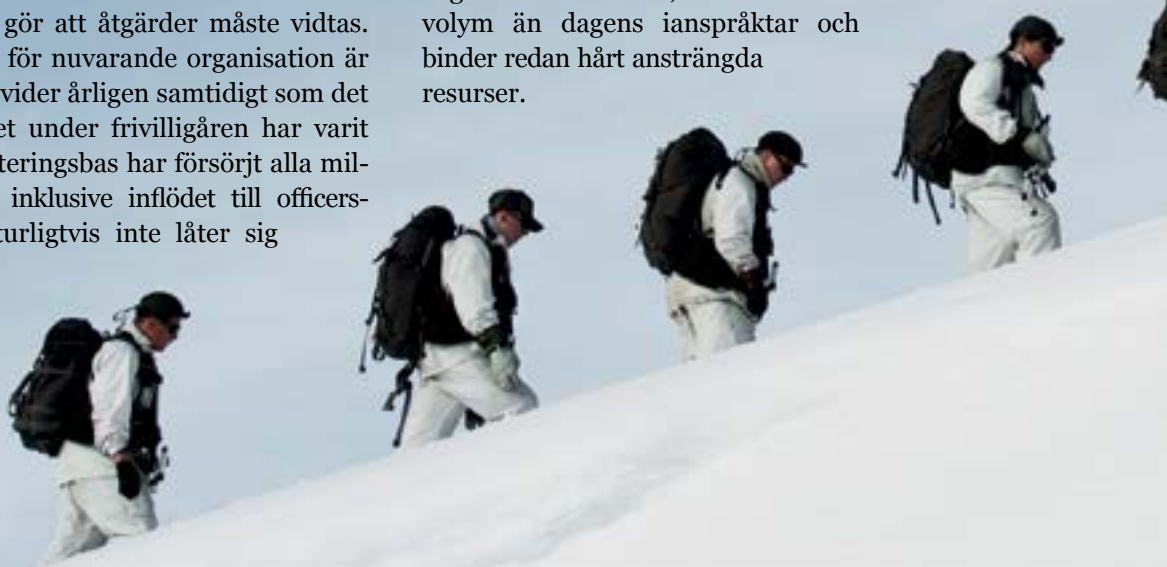
I den försvarsuppgörelse som slöts den 17 april 2015 mellan Socialdemokraterna, Moderaterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna ingick att en utredning om personalförsörjningen skulle tillsättas. Uppgårelsen följdes upp i den försvarspolitiska inriktningspropositionen och i oktober samma år fick jag uppdraget att tillsammans med ett sekretariat och en expertgrupp arbeta fram förslag som inte förutsätter lagändringar och som rymms inom de av riksdagen beslutade ekonomiska ramarna under innevarande försvarsinriktningsperiod, det vill säga åren 2016-2020. Uppgiften var tydlig: Föreslå en långsiktigt hållbar personalförsörjning av det militära försvaret, som även i fortsättningen i huvudsak baseras på frivillighet, men där en ökad användning av totalförsvarsplikten kompletterar frivilligheten om den inte räcker till krigsorganisationens behov. I skrivande stund bearbetar regeringen utredningens förslag tillsammans med de remissvar som har inkommit sedan betänkandet lämnades till försvarsministern i slutet av september 2016.

Det försämrade säkerhetspolitiska läget, i kombination med det samlade resultatet av den sedan 2010 helt frivilliga rekryteringen, gör att åtgärder måste vidtas. Försvarsmaktens behov för nuvarande organisation är ett inflöde av 4 000 individer årligen samtidigt som det genomsnittliga resultatet under frivilligåren har varit 2 500. En så liten rekryteringsbas har försörjt alla militära personalkategorier inklusive inflödet till officersprogrammet, vilket naturligtvis inte låter sig

göras. Det svåraste har varit att rekrytera tidvis tjänstgörande gruppbefäl, soldater och sjömän och personalbristen har visat sig på olika sätt, till exempel vid genomförande av övningar. Självklart påverkas arméns operativa förmåga.

Det vore dock olämpligt att enbart aktivera mönstring och värnplikt som åtgärd för en robust personalförsörjning. Det löser inte samtliga utmaningar i personalförsörjningssystemet, då man naturligtvis inte kan anställa Försvarsmaktens personal med plikt. De resurser som Försvarsmakten genom egna beslut kan aktivera, det vill säga krigsförband med anställd personal, är helt avgörande och säkerställer en hög operativ förmåga i krigsförbanden. Det är därför viktigt att andelen som söker frivilligt insteg i plikten, för att därefter söka anställning, hålls på en så hög nivå som möjligt.

I debatten kring personalförsörjningen ställs ibland verktyget att tillämpa mönstring och utbildning med plikt emot en armé med hög tillgänglighet. Jag kan förstå oron för att ökad utbildningsvolym tränger ut "dyra" kontinuerligt anställda soldater inom ramen för en begränsad ekonomi, samt att en större volym än dagens ianspråkta och binder redan hårt ansträngda resurser.

Samtidigt måste man ta reda på vad som händer på sikt om inget görs och se vilket pris det har. Utredningen gjorde det och fann bland annat att personalreserven i så fall raderas ut redan under nästa inriktningsperiod. Det är förödande för hemvärnets rekrytering – vilket bör vara en av flera dimensioneringsgrunder för personalreservens storlek - men det innebär också att vi får en försvarsmakt som inte kan ersätta stridsutmattade eller stupade soldater. Bedömningen om behovet av en personalreserv av tillräcklig storlek handlar med andra ord dels om krigets krav och redundans vid förluster, dels om att skapa handlingsfrihet.

Vidare fann vi att tillgången på officerare – vilket är helt gränssättande för att försvaret ska kunna växa om politikerna beslutar sig för det - i accelererande hastighet kommer att understiga behovet. Utredningen bedömde att rekryteringen behöver öka med cirka 47 procent redan i år om nuvarande mål ska kunna uppnås.

Det är ett slags moment 22, men om man inte kontrollerat ökar intaget så att krigsorganisationens behov uppfylls och rekryteringsbasen förbättras – och ytterligare om man vill säkerställa en personalreserv – blir det alltså stadigt värre. Armén utarmas.

Pengar måste tillföras, så enkelt är det, men några produktionsfaktorer kan man skruva på inom myndigheten. Man kan till exempel använda rutinerade soldater i utbildningen något mer än vad som generellt görs idag. En annan åtgärd som skulle öka effekten är att avlasta första linjens chefer från administration.

Jag får ofta frågan om man inte kan förbättra villkoren för att på frivillig väg kunna rekrytera dem man behöver, istället för att växla på plikten. Det är möjligt, men inte säkert och läget medger inte att vi hoppas på det bästa. Med nuvarande personalförsörjningsmodell rekryterar Försvarsmakten sin arbetskraft på en fri och konkurrensutsatt arbetsmarknad. Ungdomsarbetslösheten är i stort sett obefintlig i rekryteringsmålgruppen. Den sammantagna bilden är att flera yttre faktorer samverkar till att konkurrensen om arbetskraften ökar, vilket påverkar Försvarsmaktens rekryteringskraft negativt.

Vi måste ha en personalförsörjningsmodell som är flexibel och garanterar inflödet, vilket inte på något vis omöjliggör att Försvarsmakten lyckas bättre med rekryteringen än hittills. Kanske är det tvärt om. När alla unga kvinnor och män kan komma ifråga för mönstring och militär grundutbildning med plikt, öppnar sig en ny horisont hemma vid köksborden.

Annika Nordgren Christensen är f.d. särskild utredare av Försvarsmaktens personalförsörjning (SOU 2016:63).

Annika.nordgren@gmail.com

Uppförsbacken i rekryteringen behöver brytas. En aktiverad plikt kan bidra till en vändning. Foto: Jimmy Croona, Försvarsmakten.

Kriserna och ledningen

*Regeringsföreträdare har i dagsläget svårt att ge långsiktig ledning vid en nationell kris. För berörda aktörer kan det verka passiviserande att arbeta med de formella lagar och detaljanvisningar som i huvudsak är utarbetade för att på ett rättssäkert sätt hantera vardagens händelser, skriver **Maria Fast** och **Hans Ingbert**.*

Sverige står inför betydande samhällsförändringar som en följd av den eskalerande omvärldsutvecklingen. De snabba förändringarna ställer nya krav på ledarskap, förberedelser och handlingsmöjligheter. Världspolitiken har utvecklats i riktning mot nationalism, utökad protektionism, misstro mellan stater och gentemot mellanstatliga eller överstatliga lösningar.

KRISHANTERINGSSYSTEMET

Det svenska krishanteringsystemet bygger på tre grundläggande axiom; ansvarsprincipen, närhetsprincipen och likhetsprincipen.

En hanteringshämmande konsekvens är att det inte finns någon utpekad krisledande myndighet med befogenhet att överta ledningen från andra aktörer.

Svensk lagstiftning saknar formella grunder för att utlösa någon form av katastroftillstånd eller särskilt kristillstånd, som i sin tur ger tillgång till särskilda befogenheter. Möjligen skulle regeringen kunna hävda konstitutionell nödrätt vid en kris och då använda sig av direktivstyrning. Sådana ingripanden har

dock inte skett sedan den första halvan av 1970-talet (Norrmalmstorgsdramat 1973 och ockupationen av den västtyska ambassaden 1975).

När ingen aktör har mandat att ta ett övergripande ledarskap och ansvar för hanteringen av en störning eller händelse måste gemensamma beslut tas fram i samverkan. I bästa fall leder det till beslut som respekteras och följs av de olika krisaktörerna. I sämsta fall stannar den gemensamma hanteringen upp och beslut fattas istället av varje enskild aktör utifrån aktörens eget perspektiv. Det troligaste och vanligaste är att det blir en blandning. Samverkan blir ett informationstillfälle och en avstämning av vad som händer i de olika organisationerna snarare än ett forum för att ta fram en gemensam inriktning. Processen är också tidsödande och förutsätter ett stort förtroende mellan de olika aktörerna och en samsyn kring vad som är bäst för helheten.

LEDARSKAPET OCH RETORIKEN

Regeringsföreträdare har i dagsläget svårt att ge långsiktig ledning vid en nationell kris. För berörda

Terrorn både skrämmer och enar människor.
Foto: Frederic Legrand – COMEO / Shutterstock

aktörer kan det verka passiviserande att arbeta med de formella lagar och detaljanvisningar som i huvudsak är utarbetade för att på ett rättssäkert sätt hantera vardagens händelser.

En ytterligare bidragande orsak till svårigheterna att peka ut vägen framåt utgörs av att regeringens krisledningskansli för närvarande sorterar under ett departement som i sin tur leds av ett statsråd. Rimligen bör ett krisledningskansli sortera direkt under statsministern och regeringskansliet. Statsministern har som regeringschef direktivrätt till samtliga departement.

Frånvaron av ledningsmöjligheter för företrädare för den exekutiva maktutövningen innebär också att det i allt väsentligt saknas möjligheter för att utöva ledarskap.

FRAMTIDEN – LEDNING

Erfarenheterna från inträffade kriser med bäring på hela nationen visar i många fall klart på avsaknaden av möjlighet, vilja och förmåga för den exekutiva makten att utöva vägledning för övriga aktörer och därmed också nationen som helhet. Exempel

ck.com.

på sådana händelser är tsunamin, skogsbranden i Västmanland och den alltjämt pågående utmaning som den omfattande folkvandringen innebär.

Man behöver snarast påbörja en översyn av möjligheterna att direkt utöva normativ (rolltolkande, organisationsinriktande) ledning från den exekutiva maktens sida. Översynen bör syfta till att snabbt sätta igång samordnade åtgärder för att möta en krishändelse, genom exempelvis att ta beslut om avsteg från rutinmässiga handläggningar av ärenden som fordrar skyndsam hantering.

Vidare bör man formulera inriktningsbeslut på kort och lång sikt, vilka syftar till vägledning på alla krishanterande nivåer. Ett kraftfullt inriktningsbeslut som är retoriskt väl formulerat bör leda till snabb och ökad samverkansförståelse på alla nivåer.

NYA SIGNALER

Ett steg i rätt riktning utgörs av de förslag som framförs i skriften *Ansvar, samverkan, handling* (MSB 2015-954, 2016-03-31). Myndig-

En kompetent och robust ledningsorganisation har avgörande betydelse.
Foto: Filipe Frazao / Shutterstock.com.

heten för samhällsskydd och beredskap (MSB) föreslår att av de tre ovan nämnda principerna ska ansvarsprincipen kvarstå, medan de båda övriga ersätts av samverkansprincipen och handlingsprincipen. Samverkansprincipen innebär att aktörer som berörs av en kris ska samverka med varandra för att säkerställa god samordning och effektivt resursutnyttjande. Handlingsprincipen innebär att aktörerna ska agera proaktivt och vidta nödvändiga åtgärder även i osäkra situationer med brist på information. Vidare föreslås en harmonisering av länsstyrelsernas arbetsformer vid kriser och en översyn av huvudmannskapet för kommunal räddningstjänst.

FRAMTIDEN

Utredningens huvudsakliga mål är att förbättra och effektivisera räddningsinsatser, men den borde ta ytterligare ett steg och omfatta hela det svenska krishanteringssystemet med möjlighet att låta regional och nationell myndighet överta ledningen från flera andra aktörer, alternativt ge dessa mandat att styra andra aktörer med direktiv.

En förändrad krisledningsstruktur bör vara så utformad att den kan förövas och förplaneras.

En ledningskedja för krishantering bör också harmonisera med en ledningskedja för nationen under höjd beredskap och krig. Översynen bör således ske i nära samverkan med den pågående totalförsvarsplaneringen.

En utvecklad krisledningsförmåga skapar möjlighet för den exekutiva makten att peka ut en väg framåt och skapa tydlighet, trygghet och förtroende så att samhället står väl rustat för de utmaningar som framtiden bär med sig.

Maria Fast är säkerhetsstrateg och pol mag med erfarenhet från kommunalt krisberedskapsarbete.

Hans Ingbert är räddningschef, brandingenjör med erfarenhet från kommunalt och regionalt krisledningsarbete och krissamverkansfrågor.

Hans.Ingbert@comhem.se

Situationsanpassat totalförsvaret

*Dagens samhälle är i stora stycken ett helt annat än det vi hade för 30-40 år sedan. Teknik, livsstil, typer av hot samt enskilda medborgares kompetens och värderingar har successivt utvecklats. Vårt nya totalförsvaret måste kunna leva upp till den nya tidens krav, skriver **Lars Holmqvist, Per Johannisson och Freddy Jönsson Hanberg.***

Berlin 1989 förändrade, till synes, vår kontinents säkerhetspolitiska situation i grunden. Efter Sovjets fall och den snabba demokratiseringen i östra Europa inleddes en massiv nedrustning av Västeuropas militära försvar, inte minst i vårt land. Detta är idag väl känt och omdebatterat.

Vad som kommit i bakgrunden är den samtidiga nedmonteringen av det kalla krigets civilförsvaret. Fortfarande verkar många medborgare tro att staten (eller någon annan) upprätthåller en beredskap för att det civila samhället ska klara ett krig eller en krigsliknande situation, men så är inte fallet. Ännu.

NYTT SAMHÄLLE

Teknik, livsstil, typer av hot samt enskilda medborgares kompetens och värderingar har successivt utvecklats. Privatiseringar, avregleringar, sammanslagningar och avknoppningar har förändrat ägandet av och ansvaret för olika centrala samhällsfunktioner, t ex inom telekom, transporter, medicin och sjukvård.

Vårt nya totalförsvaret måste kunna leva upp till den nya tidens krav.

Vi kan inte på förhand fastställa hur en framtida svår samhällslig utmaning kan komma att se ut. Den politiska utvecklingen går idag fort och beskrivs i termer som "försämrade omvärldsläge". Dessa två omständigheter ökar svårigheterna med att bedöma den kombination av hot och risker som vi kan komma att möta.

I grunden behöver vi en tydligt formulerad nationell säkerhetsstrategi.

NÄRINGSLIVETS ROLL

Totalförsvaret är helt beroende av privata aktörer för att kunna lösa sina uppgifter. Sedan 1980-talet har statens ägande minskat, inom t ex energi, sjukvård, telekom och transporter. Sverige har avvecklat begreppet K-företag (krigsviktiga företag). En stor del av näringslivet är idag ägt av utländska aktörer.

"Just in time"- förfarandet inom flertalet branscher har lett till allt

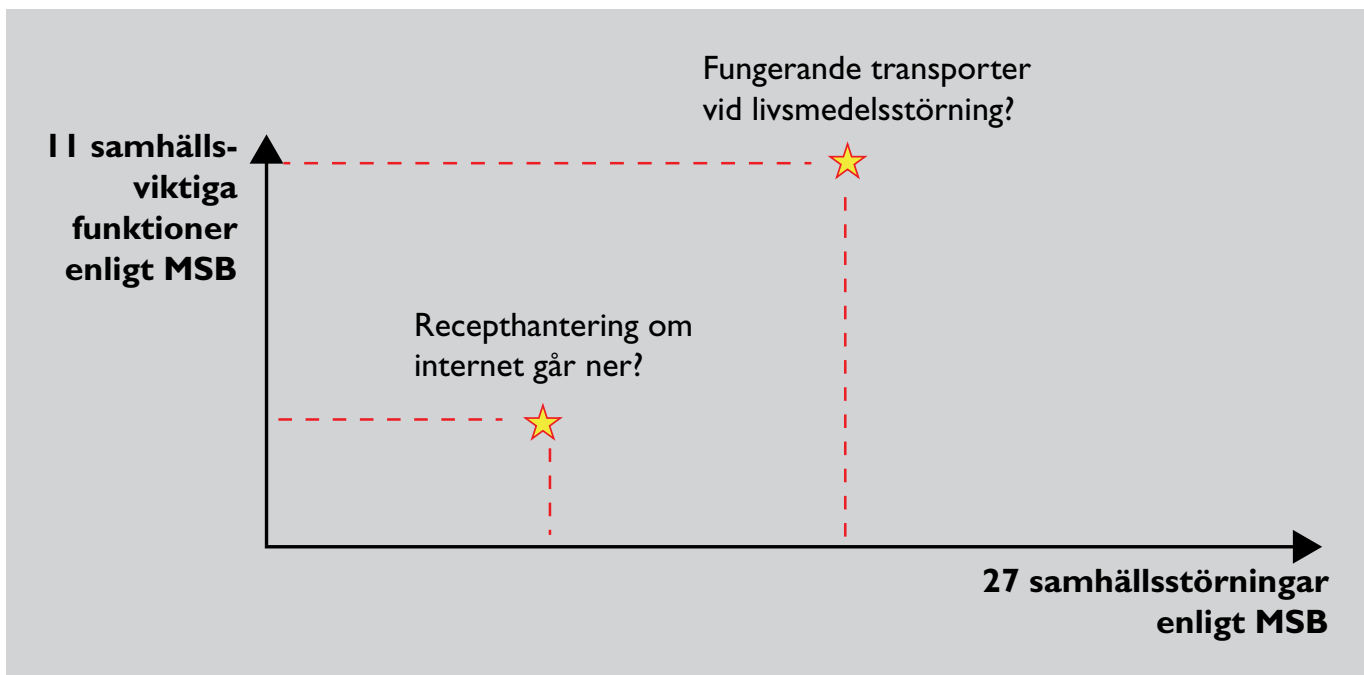
mindre buffertlager, nationellt och lokalt. Det är inte längre tydligt vem som agerar som "statens kompetenta kravställare" gentemot privata aktörer. Inte heller är det juridiska ramverket tillräckligt känt bland privata aktörer, kanske inte ens relevant i alla delar. Inte heller är det övat. Vilka är de viktigaste privata aktörerna?

För att syftet med regeringens uppdrag ska kunna nås krävs att planeringen för vårt nya totalförsvaret tar uppgiften att integrera den privata sektorn på största allvar. Här får vi räkna med att "djävulen sitter i detaljerna". Några exempel:

Om ökad förhandslagring av mediciner lokalt och/eller regionalt är ett krav, vilka blir kostnaderna och vem ska stå för dem? Hur påverkar selektiva krav på vissa privata aktörer högt ställda krav på konkurrensneutralitet?

Hur hanterar vi gällande arbetsmiljölagstiftning i ett framtida skymningsläge när vi rent formellt fortfarande har fred?

Om rikets försörjning av livsmedel kräver import via fartyg, hur säker-

Ett civilt försvar är avgörande för den totala motståndsförmågan. Källa: Lars Holmqvist.

ställer vi att utlandsägda fartyg inte väljer att undvika svenska hamnar?

Kan vi/bör vi krigsplacera el- eller teletekniker på deras respektive civila arbetsplatser? Uppstår då kostnader och hur ska de finansieras?

LEDNING

Även om lokal och regional ledning av krishantering sannolikt har förstärkts under de senaste åren, är bilden inte lika positiv på en nationell central nivå. Några utmaningar:

Dimensionerande för vår krishanteringsförmåga borde vara krigstillstånd, men så är inte fallet.

Högsta ledningsnivå för krishantering är länsstyrelsenivå, men vem samordnar de olika länsstyrelserna?

Vilken del av totalförsvaret är bemannad och övad för att samla in lägesinformation, skapa en entydig lägesbild över relevanta samhällsfunktioner/-störningar och delge inriktningar till lokala och regionala aktörer för åtgärd?

Den myndighet som idag har mest gemensamt med det gamla Civilförsvaret är MSB. Dock är MSB:s roll endast samordnande samt som bemanning av vissa specifika aktörsroller. Man saknar i allt väsentligt besluts- och ledningsföreträde i totalförsvaret.

Vår tradition av starka och självstyrande myndigheter kan utgöra ett utmanande hinder vid planering inför en svår nationell kris, krigsfara eller krigstillstånd. Vem leder och vem följer?

Vi har 21 landsting/regioner, sju polisregioner, sex sjukvårdsregioner och fyra militärregioner.

I grunden behöver vi en tydligt formulerad nationell säkerhetsstrategi, väl integrerad med vår nationella skyddsstrategi. Finns denna på plats?

Ett upprättat förmågeramverk för att beskriva totalförsvarets försvarsförmågor skulle kunna belysa vad som ska regleras och hur olika viktiga inbördes beroenden ser ut samt ligga till grund för en flexibel förmågebaserad resurshantering i ett gemensamt ledningssystem.

Ett ledningssystem för flexibel samordning av förmågor i totalförsvaret, som omfattar Försvarsmakten, de civila myndigheterna och de privata aktörerna, i interaktion med varandra och med utländska partners är vad som krävs.

Vi som står bakom totalförsvarsstudien ser fram mot en stimulerande debatt, syftande till att Sverige ska skapa ett flexibelt och uthålligt totalförsvaret som kan möta varje hot och klara varje utmaning.

Lars Holmqvist är reservofficer och företagare. Styrelseledamot i Totalförsvarsstiftelsen.

Per Johannisson är reservofficer och företagare samt ansvarig för Totalförsvarsstiftelsens studiekansli.

Freddy Jönsson Hanberg är reservofficer och företagare samt sekreterare i och initiativtagare till Totalförsvarsstiftelsen.

Miniatyrisering av militær teknologi

*Det mest iøynefallende innen miniatyrisering er hvordan dataprosessering stadig krever mindre plass. Videre blir sensorer stadig mindre, men allikevel bedre. Vi får flere og bedre sensorer på mange plattformer, sågar ny sensortechnik som tidligere ikke engang fikk plass i militære plattformer skriver **Gjert Lage Dyndal** og **Tor Arne Johansen**.*

I militær sammenheng var det mye prat om en teknologisk fundert Revolution of Military Affairs (RMA) på 1990-tallet. Da som følge av utviklingen av navigasjonssystemer og presisjonsvåpen. Man snakket også om dataprosessering, men det hadde egentlig sovjetiske militæret allerede omtalt som en «RMA» fra slutten av 1960-tallet. I dag ser vi store teknologiske utviklingsskritt innen utvikling av autonome systemer og prosesser som kan vise seg å bli en slik «revolusjonerende teknologi». Et av de teknologiske trekkene vi ser over bredere front er derimot en dramatisk *miniatyrisering* av teknologi, og dette kan vise seg å få meget stor påvirkning på

videre utvikling av militær-teknologi. Dette kvalifiserer nok ikke til termen «revolusjonerer», men det er en sterk trend og *evolusjon* for mye teknologi.

GRUNNTEKNOLOGIENE

Grunnleggende forskning innen elektronikk, materialteknologi og programvareteknikk har dannet et fundament for miniatyriseringen. Bilindustri og personlig elektronikk har vært viktige katalysatorer som har gjort mange teknologier modne, avanserte og billige. Ny metodikk og programvare for å sette sammen og tilpasse komponenter til komplekse og tett integrerte systemer har vært helt nødvendig. Innenfor begrens-

ningen av fysiske fenomener som lysets hastighet, atomstørrelse, radiospektrum og temperatur finner man stadig smarte løsninger for å forbedre funksjonalitet og fortsatt miniatyrisere.

Mikroelektronikk basert på halvledere og nanoteknologi krever kostbare og avanserte produksjonsprosesser, og favoriserer produksjon i store serier. Men ny robotikk og produksjonsmaskiner laget spesielt for produksjon av kundetilpassede produkter (tenk 3D-printing med avanserte materialer) kan i stadig større grad tilby produksjon av små serier med enda mer spesialiserte og tilpassede miniatyriserte systemer til en lav kostnad.

*En mini-uav kan t ex användas för spaning eller som vapenplattform.
Foto: Stockr / Shutterstock.com.*

Det mest iøynefallende innen miniatyrisering er hvordan dataprosessering stadig krever mindre plass. Videre blir sensorer stadig mindre, men allikevel bedre.

TEKNOLOGIER OG MINIATYRISERING

Vi får flere og bedre sensorer på mange plattformer, sågar ny sensorteknikk som tidligere ikke engang fikk plass i militære plattformer. Den direkte konsekvensen blir mer kapable systemer. Likeledes har navigasjonssystemene blitt vesentlig mindre, og allikevel mer robuste. Det er videre ikke kun sensor og våpen, digital radiokommunikasjon, navigasjonssystem og dataprosessorer som er blitt mindre og mer avanserte, men også alle andre komponenter som omgir disse.

Som følge av at alt dette blir mindre, så blir det og behov for vesentlig mindre strøm. Dette (allerede) mindre behovet for strøm kan enten tas ut som gevinster for å lage ytterligere mindre enheter, eller det kan prioriteres mer plass til drivstoff eller batterier. Konsekvensen er at utstyret får vesentlig økt operasjonstid.

Den militærteknologien som fremfor noe har fått en enorm utvikling de siste år som følge av miniatyreringen er *ubemannede fly- og undervannsfarkoster*. Vi ser at det nå utvikles utrolig små eller meget kapable droner. Men også andre militære teknologier og kapasiteter utvikles raskt som følge av miniatyreringen: *Små-satellitter* har blitt utviklet i stort antall de siste få år. Med at de er blitt så små så er de blitt mye enklere og billigere å plassere ut i bane rundt jorden. En rekke land, og ikke minst bedrifter, har i det siste kommet på banen –

bokstavelig talt. Konsekvensen er ikke bare at de enkelte lands militære styrker får økte kapasiteter, men vi ser en endring hvor alle (relativt rike) nasjoner anskaffer egne nasjonale ressurser. Det er ikke lengre noen monopol for stormaktene. Disse billigere systemene blir også masseprodusert slik at man har kontinuerlig dekning for de behov man har, og ikke kun vinduer på tider av døgnet hvor man kunne drive rekognosering. Nå kan mange nasjoner drive kontinuerlig overvåkning. Sågar kan man nytte flere satellitter på et og samme mål samtidig, for enten nøyaktig posisjonering med passive sensorer eller å se et mål fra flere vinkler samtidig.

Når det gjelder den videre utviklingen så vil vi bare se mer av dette.

Også soldater i felten og mindre mobile enheter får stadig mindre og lettere teknologisk utstyr. Dette være seg radioer, både tradisjonelle og nettverkskoblede datasystemer, navigasjon, og sågar sensorer. Bio-teknologi i kombinasjon med miniatyrisert elektronikk og nye materialer skaper en ny dimensjon. Vi ser at avanserte kjemiske og biologiske sensorer (lab-on-a-chip) blir tilgjengelig, og det utvikles nevralt og andre grensesnitt som gjør at kunstige systemer kan integreres som et kybernetisk system i kroppen til en symbiose mellom robot og levende organisme (Cyborg).

Når det gjelder den videre utviklingen så vil vi bare se mer av dette,

men sannsynligvis ikke innen alle felt.

UTVIKLINGEN

Miniatyrisering av det utstyret som til syvende sist skal nyttes militært vil i en del tilfeller ikke bli mindre enn i dag, da størrelse også har en egenverdi. For eksempel for bærevekt for biler, fartøy og fly. Mange komponenter i disse transport- og kamp-plattformene vil derimot bli vesentlig mindre, men det vil i mange tilfeller ikke være behov for ekstrem cutting-edge miniatyrisert teknologi. Dette vil igjen kunne medføre et brudd med den enorme kostnadsutviklingen vi har opplevd de siste år. Som tidligere, så vil cutting-edge utvikling og produksjon forbli kostbart. Men, vesentlig bedre og mer kapabelt utstyr blir også meget rimelig og lett tilgjengelig for de som satser på utstyr som utvikles rett under dette ekstreme nivået. Det vil totalt sett bli svært mye bedre og mer kapabelt utstyr tilgjengelig for alle aktører.

Vi vil oppleve at mye militært utstyr får vesentlig bedre ytelse og kapasitet for konvensjonelt utstyr, også det mer rimelige – som blir bredere tilgjengelig, mens de aller rikeste og mest teknologisk fremtredende land allikevel vil opprettholde et forsprang når det gjelder spesiell cutting-edge teknologi.

Gjert Lage Dyndal är överste, doktor och Advisor on strategic developments, Nato.

Tor Arne Johansen är professor vid Norges tekniska-naturvetenskapliga universitet i Trondheim.

gjert.lage.dyndal@hotmail.com

Ryska gasledningar i Östersjön

Apotekarkajen i Slite. Foto: Anke Schmidt-Felzmann.

*Snabba åtgärder bakom ryggen på nationella och europeiska beslutsfattare har kunnat låsa in kommersiella aktörer på lokal nivå. På så vis har Kreml lyckats få till stånd fördelaktiga avtal, som gjort genomförandet av Nord Stream möjligt. Strategin att locka lokala aktörer med till synes gynnsamma erbjudanden hade prövats i Sverige redan tidigare, skriver **Anke Schmidt-Felzmann**.*

Redan under det kalla kriget ville Sovjetunionen dra gasledningar genom Sverige. 1997 återkom president Jeltsin med förslaget om en rysk-svensk transitgasledning till Västeuropa.

Ofta bortglömt är att den stegvisa utvecklingen av EU:s inre gasmarknad är en anledning till varför Gazprom sedan i början på 1990-talet har velat påskynda beslut om en gasledning. Ett skäl till varför den ryska staten ville tvinga fram en snabb anläggning av Nord Stream var rädslan att projektet skulle stoppas av EU:s konkurrensrättsliga hinder.

Det är anmärkningsvärt hur det geopolitiska spelet om gasledningsprojektet i Östersjön orkestrerats av Kreml, både lokalt och nationellt liksom inom EU, och att spelet bakom kulisserna använts redan tidigare för att tvinga motvilliga beslutsfattare att vika ner sig.

ORENA METODER

Utöver transitkonflikter och geostrategisk maktkamp om Ukraina spelar EU:s energimarknad en viktig roll för Ryssland. Strax efter millennieskiftet tvingades Gazprom att anpassa ingångna gasavtal till EU:s konkurrensrätt. I juni 2003 antog EU sitt andra gasmarknads-

direktiv, vilket tillämpas även i de medlemsländer som gick med i EU 2004. EU:s energimarknadslagar ger varje medlemsland tillsammans med EU-kommissionen en möjlighet att använda rättsliga åtgärder mot storbolagens missbruk av sin monopolställning. De begränsar därmed också Rysslands förmåga att utöka sin maktposition. Med ett långsiktigt, systematiskt och målgruppsanpassat lobbyarbete har Gazprom och Kreml vunnit strider i EU och trots allt kunnat utvidga sitt inflytande i Europa.

Efter flera decenniers motgångar lyckades Gazprom efter millennie-

skiftet samla ihop nödvändigt politiskt stöd i Europa för de första Östersjögasledningarna, kända som "Nord Stream". I oktober 2003, när president Putin försökte tvinga fram ett tyskt beslut, misslyckades han. Avtalet skrevs i stället på i september 2005 av förbundskansler Schröder, som sedan blev anställd och avlönad av Nord Stream.

Snabba åtgärder bakom ryggen på nationella och europeiska beslutsfattare har kunnat låsa in kommersiella aktörer på lokal nivå. På så vis har Kreml lyckats få till stånd fördelaktiga avtal, som gjort genomförandet av Nord Stream möjligt. Strategin att locka lokala aktörer med till synes gynnsamma erbjudanden hade prövats i Sverige redan tidigare. Ur en riksdagsmotion (1999/2000:N350) framgår att Gazprom och dess partner tidigare "uppvaktat svenska länsstyrelser" med konkreta planer för de transitledningarna som Kreml ville dra genom Sverige. Planerna rann då ut i sanden.

Gazprom har lyckats bättre med havsledningarna. Innan regeringens tillstånds- och konsekvensbedömningar om Nord Stream avslutats hade Gazproms lobbyister redan lyckats övertyga lokala aktörer i Sverige. Tekniska nämnden på Gotland beslutade i augusti 2007 att hyra ut Slite hamn till Nord Stream och avtalet undertecknades i november. Regeringens nationella konsekvensbedömning av Nord Stream var då långt ifrån klar.

ETT FÖRHASTAT BESLUT

EU:s s k "tredje lagstiftningspaket" för energimarknaden antogs i juli 2009, kort efter att Sverige tagit över EU:s roterande ordförandeskap. I november 2009 gav Sverige, samtidigt som Finland, igångsättnings-

tillståndet för Nord Stream. Två veckor senare genomfördes toppmötet mellan EU och Ryssland i Stockholm och statsminister Reinfeldt tog emot den ryske presidenten, Dmitri Medvedev.

Kritiker noterade att Nord Stream-beslutet saknade säkerhetspolitisk prövning och att miljökonsekvensbedömningen hade stora brister. Socialdemokraternas miljöpolitiska talesman, Anders Ygeman, ställde sig frågande till att regeringen fattade sitt positiva beslut om Nord Stream (5 nov 2009) strax före det planerade toppmötet med Ryssland i Stockholm (18 nov 2009). Han kritiserade också att regeringen gick emot flera myndigheters bedömningar. Bland annat krävde Naturvårdsverket, Transportstyrelsen, Sjöfartsverket och Försvarmakten att en sträckning längre österut skulle utredas.

Ryska staten som driver Nord Stream 2.

MAKT OCH RÅVAROR

Medan Nord Stream lyckades komma undan EU:s tredje gasmarknadsdirektiv måste Nord Stream 2 uppfylla de hårdare kraven som direktiv 2009/73/EC ställer och som tillämpas i EU sedan 2011. Som följd av den ryska annekteringen av Krim, samt det pågående ryska kriget mot Ukraina, gäller det för Kreml att även övervinna de oönskade återverkningarna i form av starkt politiskt motstånd i flera EU-länder mot Nord Stream 2.

Det är synnerligen anmärkningsvärt att Ryssland väntade ända till

april 2014 med att lämna in sina klagomål mot EU:s energimarknads-lag (som beslutades 2009) till WTO. I och med annekteringen av Krim fick Gazprom även kontroll över gasförekomsterna tillhörande Krims exklusiva ekonomiska zon i Svarta havet samtidigt som den ryska invasionen i Donbas stoppade Ukrainas planer på att utvinna de sannolikt stora skiffergasförekomsterna i Yuzivska och Oleska samt gasen från Skifska i Svarta havet.

SVERIGE PÅVERKAS

Att det är ryska staten som driver Nord Stream 2 och som söker att övervinna motståndet i Sverige blev tydligt under hösten 2016. Rysslands ambassadör, Viktor Tatarintsev, framförde gång på gång att Ryssland inväntar ett positivt beslut från Sveriges regering om att Nord Stream 2 ska få byggas. Den för Nord Stream 2 oönskade uppmärksamheten kring avtalen med region Gotland om Slite och även Karlshamns hamn satte käppar i hjulen beträffande Gazproms ambitioner att hinna slutförhandla de lokala avtalen i smyg och att få igenom Kremels vilja bakom ryggen på svenska beslutsfattare. Att de lokala avtalen blev till en nationell, och även europeisk, debatt under 2016, samtidigt som Polens konkurrensmyndighet tog striden mot Nord Stream 2 med hänvisning till EU:s konkurrensrätt och gasmarknadslagen, har skapat problem för Gazprom, men det råder inga tvivel om att Moskva räknar med att vinna kampen. Förlust finns inte på kartan.

Anke Schmidt-Felzmann är disputerad forskare vid UI med fokus på EU-Ryssland relationer, och Östersjön.

anke.schmidtfelzmann@ui.se

Hybris i vår tid

*Trump och Bannon ser sig som förkämpar för en global revolution mot det politiskt korrekta etablissemanget. Att rådande internationella samarbeten, regler och normer bryts upp till förmån för osäkerhet och potentiellt kaos tycks i deras ögon inte vara ett problem, utan snarare ett tecken på framgång, skriver **Katarina Tracz**.*

Den 9 november 2016 föll inom loppet av ett par timmar en halv meter snö i mellersta Sverige. "Snowmageddon" kunde knappast ha inträffat på ett mer symboliskt datum: dagen då den liberal-demokratiska världsordning – som varit giltig sedan andra världskriget – tog slut. Därmed påbörjades en ny, osäker era i världspolitiken.

ANLEDNING TILL ORO

På andra sidan Atlanten började den tillträdande presidenten Donald Trump att förbereda övertagandet av världens mäktigaste ämbete. När valresultatet var klart natten till den 9 november höll han ett, med "The Donald's" mått mätt, städat segertal. Det var dags för nationen att enas, nya tider väntade. Marknaden reagerade positivt: En affärsman och dealmaker i Vita huset, detta skulle ordna sig.

Om stilla förhoppningar om normalisering och försiktig optimism präglade de första dagarna efter valnatten grusades dessa hos många redan efter en vecka. Den tillträdande presidentens första

stabsutnämning kom att bli symbolisk för vad som väntade. Bara dagar efter segern annonserade Trump att Stephen K Bannon, media-provokatör och upphovsman till den högerextrema, konspiratoriska webbsidan Breitbart News, skulle bli presidentens chefsstrateg – en titel som gav honom befogenheter i nivå med Vita husets mäktiga stabschef. Kort efter presidentinstallationen förärades Bannon dessutom med ett permanent säte i det mäktiga Nationella säkerhetsrådet. Utnämningen gav Bannon, som har en bakgrund i finansvärlden och som investerare i Hollywood, större inflytande över USA:s säkerhetspolitik än både underrättelse- och försvarscheferna. De senare får enbart delta vid rådets möten då frågorna som avhandlas specifikt berör deras expertis.

De som hoppats på att Trump så snart han tillträdde sitt ämbete skulle bli mer ansvarsfull har dessvärre fått fel. Sedan Trump blev president har han tvärtom sökt infria sina mest radikala vallöften. Den oförsonliga attityden är tydlig

inte minst i utrikes- och säkerhetspolitiken, där det framstår som att det är Bannons ideologi, snarare än kabinetts mer moderata krafter, som får genomslag. Tidskriften *the Economist* beskriver hur Trump och Bannon ser sig som förkämpar för en global revolution mot det politiskt korrekta etablissemanget. Att rådande internationella samarbeten, regler och normer bryts upp till förmån för osäkerhet och potentiellt kaos tycks i deras ögon inte vara ett problem, utan snarare ett tecken på framgång.

Vita husets agerande i flera utrikespolitiska frågor kan innebära slutet på "Pax Americana".

För den som följt Bannon är det upproriska föga förvånande. Breitbarts motto har under senare år hämtats från ett Youtubeklipp om honungsgrävlingen – ett afrikanskt mård-

Radarpar som oroar omvärlden! Trump och Bannon. Foto: Michael Vadon resp. Don Irvine / commons.wikimedia.org.

djur som är ökänt för sin hänsynslöshet. ”Honey badger don’t give a shit”, lyder mottot, som bokstavligen kan översättas i stil med ”honungsgrävlingen skiter i allt”. Men istället för att prägla en konspiratorisk hatsite tycks devisen nu få genomslag i Ovala rummet.

HOTAD STABILITET

Vita husets vårdslösa agerande i flera utrikespolitiska frågor kan mycket väl innebära slutet på ”Pax Americana”, den USA-ledda världsordning som varit giltig de senaste sju decennierna. Detta försätter Sverige och större delen av Europa i en vanskelig situation. Trump har upprepade gånger ifrågasatt Natos nytta. Sedan bildandet 1949 har försvarsalliansen, till övervägande del tack vare USA:s engagemang, garanterat fred mellan medlemsländerna och avskräckning från externa angrepp. När USA:s president nu vacklar beträffande landets försvarsåtaganden påverkas inte bara Natos medlemsländer, utan även de som förlitat sig på militärt samarbete med USA eller alliansen.

För att försöka säkra USA:s goda vilja, och i värsta fall se till sitt eget skinn, behöver de europeiska Natomedlemmarna nu snabbt öka sina försvarsbudgetar samt rusta upp sina försvarsförmågor. Endast fem av alliansens europeiska medlemmar når i dagsläget upp till Natos krav om att lägga två procent av BNP på försvaret, någonting som retat amerikaner långt innan Donald Trump lanserade sin kandidatur. Men den nytillträdde presidentens agerande signalerar för första gången på allvar att europeerna i större utsträckning kan få komma att klara sig utan USA. Att Trump dessutom gång på gång uttryckt sin beundran för Vladimir Putin förstärker farhågorna.

Det finns många goda skäl till varför det ligger i USA:s intresse att engagera sig i försvaret av Europa. Men givet de attityder som nu styr Vita huset finns det anledning att också frukta att rationella argument inte längre når fram. Flera europeiska länder kommer därför, parallellt med att fortsätta påminna om Natosystemets förtjänster,

behöva se sig om efter alternativa säkerhetslösningar.

OSÄKRARE SVERIGE

Detta gäller inte minst Sverige, som trots avsaknaden av Natomedlemskap förlitat sig till amerikanskt försvarssamarbete. När spelplanen nu ändras radikalt blir det nödvändigt att se över vår säkerhetspolitik. Här framstår två åtgärder som särskilt brådskande: att kraftigt öka försvarsanslagen och rusta upp den nationella försvarsförmågan samt att initiera och snabbt etablera alternativa försvarssamarbeten. En nordeuropeisk pakt, där Östersjöstaterna i sällskap med Storbritannien går samman för att lösa angelägna säkerhetsfrågor vore ett önskvärt sådant.

Så länge honungsgrävlingens doktrin styr Vita huset kan varken Europa eller Sverige förlita sig på att status quo kommer att råda.

Katarina Tracz är chef för tankesmedjan *Frivärld*.

katarina@frivarld.se

Pantsir-S1 96K6. Foto: Vitalij V Kuzmin.

Arktis – ryskt fokusområde

*Sedan Putin påbörjade sin militära upprustning har effektivisering, snabbhet och kraft varit ledord. Militär-distrikten har minskats, värnpliktiga kompletterats med yrkessoldater och divisionerna ersatts av brigader. Den ryska krigsmakten har fått högre beredskap genom allt fler övningar och överraskande beredskapskontroller, skriver **Joakim von Braun**.*

Under många decennier har området med de stora ismassorna utgjort ett av flera ryska fokusområden som man intresserat undersökt ur olika aspekter. Militärt är området viktigt men också frågor som olja och gas, mineraler och sjöfart intresserar makt-havarna i Kreml. Arktis och Nordostpassagen står högt upp på agendan.

Det har blivit bråttom för de ryska makt-havarna och man har vidtagit ett antal åtgärder för att komma först i kapplöpningen. En stark markering av de ryska ambitionerna var när en rysk miniubåt redan 2007 tog sig in under isen med en ryska flagga i metall och placerade den på botten rakt över Nordpolen.

CIVILVERKSAMHET

För att kunna bygga upp den militära verksamheten måste man stärka vissa civila verksamheter. Sedan flera år tillbaka har Moskva

Det är många länder som gränsar till den arktiska regionen.
Källa: CIA World Factbook / commons.wikimedia.org.

UAV typ Orlan 10. Foto: Mike1979 Russia / Wikipedia.org.

Isbrytarna är en viktig resurs för kontroll av liksom samfärdsel i den arktiska regionen. Foto: Maksimilian / Shutterstock.com.

beordrat ett ökat byggande av isbrytare. Åtminstone åtta nya isbrytare ska byggas fram till 2024, varav en kommer att bli världens absolut största. De nya fartygen kommer att läggas till Rysslands nuvarande 37 isbrytare. Också ett antal av de ryska örlogsfartygen i Norra flottan har fått förstärkt isbrytningskapacitet. Moskva planerar också två nya specialvarv för fartyg med full iskapacitet, ett för civila fartyg och ett enbart för örlogsfartyg.

MILITÄR UTVECKLING

Ända sedan Putin påbörjade sin militära uppdrustningskampanj har effektivisering, snabbhet och kraft setts som ledord. Antalet militärdistrikt har minskats, värnpliktiga har fått sällskap av yrkessoldater och divisionerna har ersatts av brigader. Den ryska krigsmakten har fått högre beredskap genom allt fler övningar och överraskande beredskapskontroller. Den nya

ryska krigsmakten imponerar och skrämmar på samma sätt som den sovjetiska motsvarigheten gjorde under det kalla kriget.

Överraskande var därför beskedet den 1 december 2014 då krigsmakten utannonserade ett nytt 5:e militärdistrikt - det Arktiska militärdistriktet. Grunden för detta är den ryska Ishavsflottan, också kallad Norra Flottan. Därutöver har den ryska krigsmakten överfört de flesta av sina andra resurser i norr till det nya militärdistriktet. Det rör sig bland annat om flyg- och helikopterförband, arméförband, marininfanteri och förband från säkerhetstjänsten FSB.

KRAFTFULLA RYSKA STYRKOR

På Kolahalvvön finns idag ett halvt dussin örlogsbaser och ett mindre antal underbaser. Numera har den ryska krigsmakten på den europeiska sidan av Nordostpassagen

två arktiska motorskyttebrigader samt en brigad med marininfanteri förutom flera brigader med kustartilleri. På Stilla Havssidan norr om Berings sund är försvaret än så länge sämre. Dessutom upptrades gränstrupperna redan 2012 med 20 nya gränsposteringar.

Flygstyrkor värda att nämna är den särskilda arktiska kontrollgruppen i Olenegorsk samt den särskilda arktiska gruppen i Jakutien. Därutöver har minst 13 flygbaser anlagts i norr. Dessutom bygger man ett särskilt övningsflygfält för flygverksamhet i det arktiska området samt 10 radar- och flygledninganstalter.

ARKTISKA VAPEN

Ryssarna har också satsat stora resurser på att få redan existerande militär teknik att fungera i ett klimat som är extremt kallt och fuktigt. Det är stora mängder "grön" utrust-

ning som ska målas "vit", det vill säga anpassas till det arktiska klimatet. Man tycks ha fått upp ögonen för behovet av väderanpassning mycket sent – först planer på nya militära förband, sedan för en arktisk infrastruktur, för att först senare komma på att man också behöver utrustning som faktiskt fungerar i det hårda klimatet.

En av de åtgärder som vidtagits är att ta fram en särskild helikoptermodell för det arktiska klimatet: Mi-8 AMTSj-VA Medved. Bäst förberedd verkar man ha varit på missilsidan. Arktiskt anpassade S-400-missiler med beteckningen "S-400 40R6 RS Triumf 5P85T2" har exempelvis installerats ovanför polcirkeln. Luftvärnssystemet Pantsir-S har också förbättrats så att det kan användas i det arktiska klimatet. Här skyddar också den marina versionen av luftvärnssystemet TOR fartygen till sjöss. Främmande fartyg kan bekämpas med kustrobotsystemet Bastion 3M55.

ANNAN ARKTISK UTRUSTNING

På armésidan har man nyligen tillfört flera arktiska förband ledade bandvagnar (modellerna TTM-4902PS-10, DT-10MP Vitjaz

och DT-30P Vitjaz), snöskotrar samt två- och fyrhjuliga motorcyklar som i förekommande fall anpassats till rådande väderförhållanden. De fyrhjuliga motorcyklarna AM-1 kan bli förses med både Petjeneg kulsprutor och AGS-17 Plamja granatsprutor.

I november 2013 påbörjades utställandet av lufttradarssystemet Voronezj. Enligt uppgift ska man åtminstone installera fyra av de stora anläggningarna i norr. De har en kapacitet på över 6 000 kilometer och är av "Over-the-horizon"-typ. År 2018 ska dessutom en helt ny specialskyddad stabsplats stå färdig.

ÖVNINGAR

De senaste åren har den ryska övningsverksamheten ökat, både på ryskt territorium men också på flera norska öar som under decennier varit demilitariserade. Under hösten 2013 genomförde de luftburna styrkorna en övning där soldater och utrustning luftlandsattes med hjälp av fraktflygplanet Il-76 och ett halvår senare genomfördes en mycket större övning med luftburna förband med 36 flygplan och helikottrar och 4 000 soldater.

Under 2015 genomfördes åtminstone tre större övningar i norra

delen av det Arktiska militär-distriktet. Dessutom genomfördes ett par beredskapskontroller då den högsta ledningen kontrollerade hur snabbt styrkorna kom på plats.

UNDERVATTENSBEVAKNING

Ett synnerligen viktigt militärt forskningsområde rör undervattens-teknologi. Kreml har låtit bygga flera marina övervakningscentraler som anslutits till de hydroakustiska övervakningssystem som installerats i norr. Äldre system som Dnestr har bytts ut mot modernare versioner och kompletterats med de allra nyaste systemen.

SJÖFART, HAMNAR

Den ryska flottan planerar för ett tiotal hamnar längs med Nordostpassagen och lika många militärbaser och 11 militära flygbaser. Flera av dem är tidigare sovjetiska baser som stått tomma i flera decennier, andra är helt nya från grunden. Här skyddar både kustartilleri, förband från FSB och flottans antidiversionsförband PDSS.

Joakim von Braun är författare och följer rysk militär utveckling samt arbetar med informations- och IT-säkerhet.

Joakim.von_braun@bredband.net

Välkommen att söka bidrag för verksamhet som tjänar till att stärka Sveriges försvar samt fredsbevarande och samhällsstödande åtgärder.

Berättigade att söka är frivilliga försvarsorganisationer och organisationer som verkar för stöd till samhälle och individer. Ansökningar till Källvikenstiftelsen kan göras under två perioder per år:

1 april – 1 september och **1 oktober – 1 mars**

För ansökningsformulär och mer information, se hemsidan.

Källvikenstiftelsen • Pionjärvägen 6 • 451 34 Uddevalla • info@kallvikenstiftelsen.se • www.kallvikenstiftelsen.se

Rekryter under grundutbildning

Förvaltare Jan Almgård med duktiga rekryter. Foto: Per Lunqe.

*Alla rekryter får ta ansvar och de växer. Intrycket är att de är mycket receptiva ungdomar som vill lära, skriver **Per Lunqe**.*

På Härads skjutfält gnuggas soldatfärdigheter. Vapnet ska hanteras rätt och mål ska bekämpas, allt under trygg ledning av en förvaltare. Det pågår grundläggande militär utbildning (GMU).

Det är vykortsvackert på Härad. Solen lyser från blå himmel, två minusgrader och gnistrande snö. Perfekt väder för skytte.

På Härads skjutfält fortsätter utbildningen för förvaltare Jan Almgårds GMU-pluton. Det började med ordning och reda, gå, stå och bädda sängen.

Vid befälens blå Volkswagenbuss ligger spadar och ryggsäckar i snöräta rader i den snö som kommer att smälta bort och ge vika för våren.

ENGAGERADE BEFÄL

För Jan Almgård som plutonchef är det viktigt att ha motiverade rekryter. Befälslaget som ger GMU-rekryterna en bra start i uniform består av sex befäl. Vad kräver du av dem?

– De ska vara engagerade, säger Jan Almgård.

Jag har träffat Jan Almgård tidigare, när han ledde en närskyddspluton. Intrycket därifrån finns kvar. Han ger engagerade kolleger utrymme. Förste sergeant Christian Drevesjö är en av dem. Han tar upp rekryterna en och en på en vall mot ett fält, där han har dukat upp med fällbara mål. Här blir de bekanta med sin Ak-5C. De ska, som alltid i militära sammanhang, ha koll. I det här fallet gäller det att ha koll på en helfigur som åker upp 150 meter bort. Övningen börjar en bit från vallen.

– Ladda!

Rekryten repeterar.

Rekryten kryper upp mot vallen med vapnets pistolgrepp i ena handen och pipan utmed underarmen och spanar ut mot fältet. Målet åker upp. Rekryten skjuter. Målet fälls.

Ansvar hos rekryterna?

– Vi ger alla rekryter ansvar och de växer, säger Jan Almgård.

Jag får intrycket att de är receptiva ungdomar som vill lära.

GOD PROGNOSE

– Det är just det som är så roligt, att de är på hugget. Det är inte första gången jag är plutonchef, jag har gjort det förr.

Nu är prognosen god för rekryterna.

– Vi har investerat ganska mycket i dem. Och de satsar 110 procent, säger Jan Almgård.

Han ser att den nya utbildningen, som ligger på mellan fyra och elva månader, påminner om den gamla ordningen.

– Den nya grundutbildningen kan i vissa avseenden vara mycket lik värnplikten, säger Jan Almgård.

Per Lunqe är frilansjournalist.

per@lunqe.se

*Försvaret behöver mer pengar – mycket mer pengar!
Foto: ppart / Shutterstock.com.*

Många bud om försvarsanslaget

*Det handlar om en avvägning mellan ambitioner i det svenska försvaret och penningtilldelningen samt att få dessa att gå i takt. Klart är att en anslagsförstärkning behövs, till en del redan under nuvarande försvarsbeslutsperiod men framför allt i nästa försvarsbeslut för åren 2021 till 2025, skriver **Peter Nordlund**.*

Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI) påtalade tidigt i olika rapporter att försvaret är underfinansierat. Numera delar de flesta vår uppfattning och buden om

förstärkning av försvarsanslaget har duggat tätt under den senaste tiden. Försvarsministern har talat om "anslagsbingo".

I FOI:s studier och rapporter har vi påvisat en kraftig köpkraftsurholkning av försvarsanslaget, en snabb kostnadsutveckling, inte minst för försvarsmateriel, en underkompensation för pris- och löneökningar genom försvarsprisindex (FPI) bl a genom dubbla produktivitetskrav på Försvarsmakten samt en underfinansiering av övergången från plikt till frivillighet.

OSÄKER UPPGÅNG

Försvarsbeslutet år 2015 innebar dock ett trendbrott och för första gången på ett kvartssekel såg vi höjda försvarsutgifter med ökad köpkraft. Redan i samband med överenskommelsen varnade jag för att en del av dessa ökningarna skulle ätas upp av kostnadsökningar, bristande kompensation för dessa ökningarna genom FPI samt en obalans mellan ambitionerna att skapa "ett starkare försvar för en osäker tid" (för att låna formuleringar från titeln på försvarsberedningens rapport) och anslags-tilldelningen.

PENGARNA RÄCKER INTE

Hur ser det ut nu? Utgångsläget inför försvarsbeslutet år 2015 var, enligt FOI, en långsiktig underfinansiering av försvarsbeslutet år 2009 på 4-6 miljarder kr per år.

Anslagsförstärkningarna i samband med försvarsbeslutet år 2015 bestod dels av en "grundplanering", dels av "ytterligare förstärkning/tillskott". Grundplaneringen kom ursprungligen från den anslags-trappa som allianspartierna redovisade i april 2014, vilken försvarsberedningen också tog till sig. Grundplaneringen i försvarsbeslutet 2015 innebar en successiv årlig anslagsförstärkning så att den vid försvarsbeslutsperiodens slut år 2020 var närmare 3 miljarder kr högre per år än vid periodens början. Utöver grundplaneringen

tillfördes efter långa förhandlingar ytterligare totalt 10,2 miljarder kr, vilket innebar en successiv ökning av försvarsanslaget fram till år 2020 på ytterligare 2,5 miljarder kr/år. Totalt skulle anslaget år 2020 vara ca 5 miljarder kr högre än före försvarsbeslutet.

Räcker dessa pengar? Nej. Varför?

- Trots anslagsförstärkningarna i försvarsbeslutet år 2015 finns ett från de gångna åren stort ackumulerat anslagsunderskott
- Risken är fortsatt stor för underkompensation för pris- och löneökningar inom försvaret genom försvarsprisindex, FPI
- De högre ambitionerna för ”ett starkare försvar i en osäker tid” kräver mer pengar

YTTERLIGARE BEHOV

Hur mycket krävs? Man kan ha många utgångspunkter för att uppskatta behovet av mer pengar och självklart beror penningbehovet på omvärldsutvecklingen, de ambitioner statsmakterna har och de uppgifter som försvaret förväntas kunna klara av. På kort sikt inrättar sig Försvarsmakten och anpassar verksamheten till de pengar man tilldelats i de årliga anslagen och i försvarsbesluten. I den meningen räcker alltså pengarna men inte till att skapa det starkare försvar man vill ha. Storleken av detta framgår av att Försvarsmakten aviserade ett

behov på cirka 6 miljarder kr extra i underlaget till försvarsbeslutet år 2015 för perioden 2016–2020 och ett betydligt större behov efter år 2020.

De politiska ambitionerna lämnar ett inte oväsentligt tolkningsutrymme vad gäller anslagsbehoven. I diskussionerna mellan regeringen och Försvarsmakten under förra försvarsbeslutsperioden hävdade regeringen att Försvarsmakten hade tolkat in för höga ambitioner och därför överdrev penningbehovet.

Man kan dock diskutera om det finns utrymme för låga ambitioner med tanke på omvärldsutvecklingen och de svenska försvarsutgifternas utveckling i en internationell jämförelse sedan millennieskiftet. Se tabell nedan.

Denna utveckling indikerar att Sverige tappat avsevärt i relativ försvarsförmåga. Utrymmet för låga ambitioner är sålunda litet.

Att omsätta dagens materielbestånd kommer att kräva pengar. En representant från Försvarets materielverk (FMV) refererade nyligen, under ett Folk och Försvarseminarium, till ökade ekonomiska behov på 8 miljarder per år inom materielområdet. Till detta kommer de extra kostnader, lågt räknat närmare 2 miljarder kr per år, som återinförandet av en värnplikt skulle innebära med på sikt en utbildning av 8 000 värnpliktiga per år. Ska vi dessutom skapa ett lokalförsvar på

ytterligare ca 25 000 personer som ska utrustas, sannolikt delvis med ärvd materiel, ökar dessa kostnader än mer. Adderar vi enbart dessa siffror motsvarar detta ett långsiktigt behov på minst 10 miljarder kr per år i nya pengar. Nyligen tillsattes en utredning om Försvarsmaktens långsiktiga materielbehov. Den har en grannlaga och utmanande uppgift framför sig vad det gäller att balansera ambitioner och ekonomi.

POLITIKEN STYR

Olika politiska partier har de senaste månaderna uttalat ambitioner att höja försvarsanslagen både under nuvarande försvarsbeslutsperiod och i kommande försvarsbeslut år 2020. Högsta budet för dagen är kommer från Liberalerna, som vill höja anslagen rejält med 4 miljarder kr redan från år 2017 och totalt med 28 miljarder kr under innevarande försvarsbeslutsperiod. År 2026 är målet att försvarsanslagen vara 2 procent av bruttonationalprodukten.

Till syvende och sist handlar det om en avvägning mellan ambitioner i det svenska försvaret och penningtilldelningen samt att få dessa att gå i takt. Det torde emellertid stå klart att en anslagsförstärkning kommer att behövas, till en del redan under nuvarande försvarsbeslutsperiod men framför allt en rejäl sådan i nästa försvarsbeslut för åren 2021 till 2025. Man borde även göra en översyn av försvarsprisindex, FPI, så att inte nya underskott uppstår utan tillräcklig politisk prövning. FPI har tenderat att bli en ”osynlig beslutsfattare” som styr försvarspolitikerna lika mycket som de medvetna, explicita politiska besluten.

Peter Nordlund är civilekonom och överingenjör.

Peter.nordlund@foi.se

FÖRSVARsutGIFTERNAS UTVECKLING ÅR 2000-2015

Område / Land	Försvarsutgifternas utveckling (%)
Världen	+ 55 %
Europa	+ 16 %
Norden (exkl. Sverige)	+ 19 %
Ryssland	+ 216 %
USA	+ 44 %
Sverige	- 14 %

Källa: SIPRI. Fasta priser USD.

Försvarmaktens logistik

I juni 2015 gav regeringen direktiv till en översyn av materiel- och logistikförsörjningen till Försvarmakten. Direktivet följer två huvudspår. För det första ska utredningen lämna förslag till hur Försvarmakten ska kunna styra och följa upp de logistiktjänster som behövs för en ökad operativ förmåga i krigsförbanden. För det andra ska utredningen lämna förslag till hur de brister som Statskontoret och Ekonomistyrningsverket pekat på avseende verksamhetsmässig och finansiell styrning inom logistik- och materieförsörjningsområdet ska åtgärdas.

Utredningen skiljer mellan å ena sidan logistikförsörjning av Försvarmaktens förband och materiel och å den andra materieförsörjning, d v s investeringar i ny materiel eller höjd förmåga. Dessa har två skilda syften, olika processer och sker i olika tidsperspektiv. Logistikförsörjningen är förutsättningsskapande för att, inom ramen för förbandsproduktionen, kunna genomföra utbildning och övningar av krigsförbanden, inte minst krigsförbandsövningar som alla förband ska genomföra under inriktningsperioden, för incidentberedskapen samt för att kunna upprätthålla de tillgänglighets- och beredskapskrav som regeringen ställer.

Ledning av förbandsproduktion, incidentberedskap, aktivering, mobilisering och operativ verksamhet bör hållas samman med ledningen av logistikförsörjningen. Logistikern måste, precis som Försvarmaktens övriga delar, ledas och organiseras på samma sätt i fred, i kriser och i krig. Kanske måste den också ibland genomföras under snabba och våldsamma förlopp. Försvarmakten

har idag inte ett samlat ansvar inför regeringen för att vidmakthålla krigsförbanden och dess materiel. Verksamhetsansvar och finansiellt ansvar följs inte åt.

FMV har idag ett begränsat ansvar inför regeringen i dessa frågor, liksom för materieförsörjningen. FMV svarar idag i huvudsak inför Försvarmakten för den materiel- och logistikförsörjning som den utför. Det betyder att Försvarmakten får svara inför regeringen även för den verksamhet som FMV bedriver inom materiel- och logistikförsörjningen. I utredningen föreslås att verksamhetsområdet Förråd, Service och Verkstäder (FSV) inom FMV bör föras till Försvarmakten. Vidare bör driftstyrning av materielen föras över från FMV till Försvarmakten. Eftersom Försvarmaktens beställarkompetens av FMV:s tjänster har försvagats och är för låg föreslås i utredningen att den stärks. Ett förvaltningsanslag bör inrättas för FMV, vilket ska finansiera verksamhet som inte syftar till att stödja projektarbetet.

Enligt beredningens förslag bör FMV även fortsättningsvis stödja Försvarmakten i dess upphandling av materiel. FMV bör tilldelas dispositionsrätten till anslaget 1:3 *Anskaffning av materiel och anläggningar*, dvs. investeringsanslaget. Försvarmakten får ett odelat och samlat ansvar inför regeringen för att vidmakthålla krigsförbanden eftersom all statlig försvarslogistik samlas i Försvarmakten. Ledningen blir samma i fred, kris och krig. Försvarmaktens beställarkompetens till FMV av investeringar till industrin som Försvarets materielverk ska upphandla stärks. Det blir ett direkt samband

mellan riksdagens och regeringens anslagsbeslut och den materiel och de tjänster knutna till materielen som levereras till staten, vilket inte är fallet idag. Försvarmakten och FMV får båda ett odelat och samlat ansvar inför regeringen. Verksamhetsansvar och finansiellt ansvar följs åt.

Ingemar Wahlberg är ordförande i aff och har varit regeringens utredare avseende Försvarmaktens materiel- och logistikförsörjning.

wahlberg.ingemar@gmail.com

Med fokus på effektiv försörjning av förbanden.
Foto: Marcus Åhlén, Försvarmakten.

INBJUDAN TILL ÅRSSTÄMMA

Allmänna försvarsföreningens
inbjuder till årsstämma 10 maj kl 16.00
i Karlstad, Karlstads kommun
sessionssal, Västra Torggatan 26.

Program:

Kl 16.00 Anförande av GD Christina
Malm Rekryteringsmyndigheten
Kl 17.00 Årsstämma enligt våra stadgar

Mer information kommer att läggas
ut på vår hemsida www.aff.a.se

Välkommen!

BLI MEDLEM!

För 200 kronor/år får du fyra nummer av
Vårt Försvar och kallelser till föreningens aktiviteter
(t o m 25 år är medlemsavgiften 100:-)

Inbetalning sker till plusgiro 12711-8
alt bankgiro 482-8885

Ange:

Namn

Adress

Telefon

E-postadress

Ålder

**Mer information finns
på föreningens hemsida**

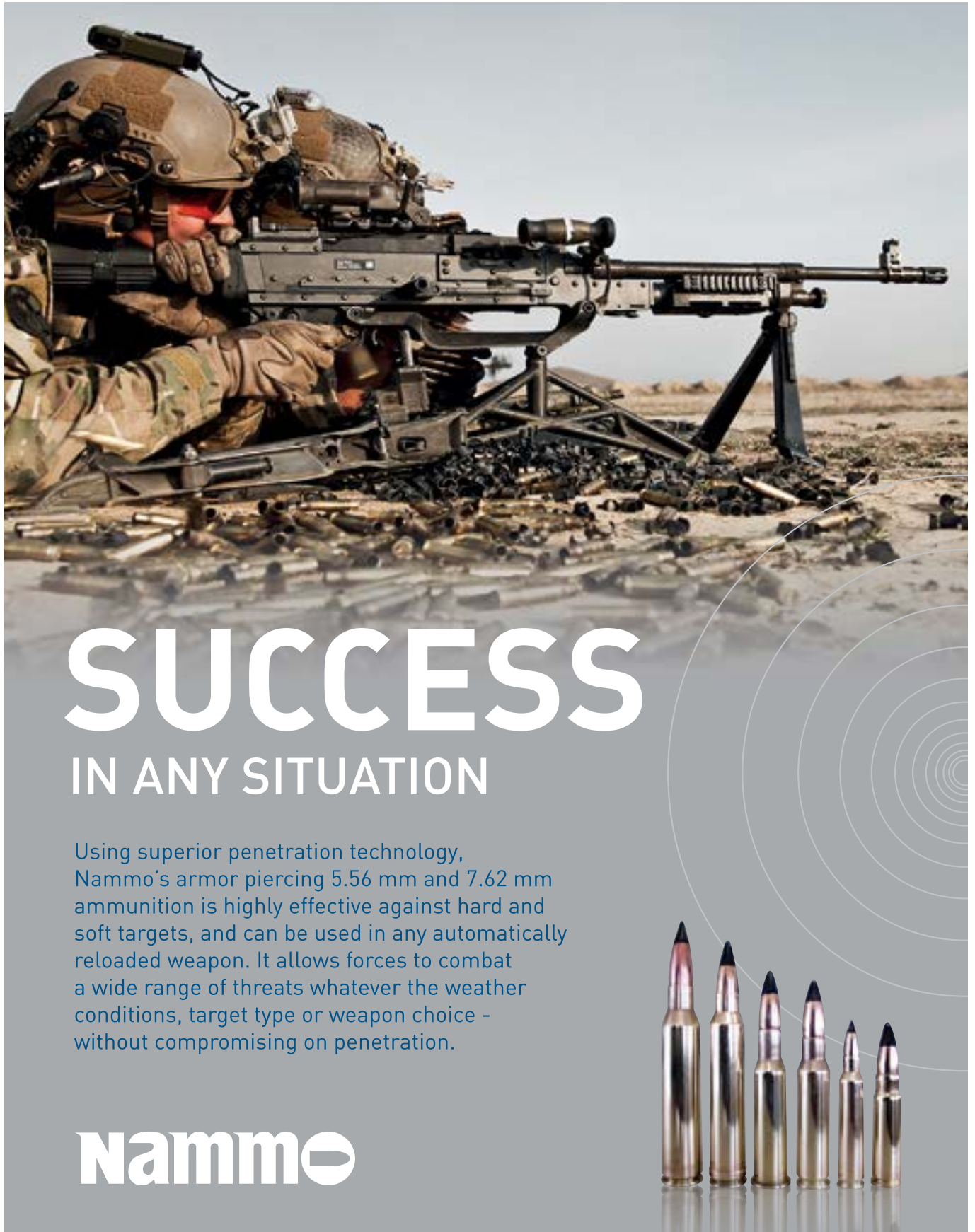
www.aff.a.se

aff

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

allmänna försvarsföreningen, aff, är en ideell förening
som har genomfört verksamhet och publicerat denna tidskrift
sedan 1890!

aff är fristående från myndigheter och politiska partier och
föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets-
och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner
och seminarier i syfte att främja Sveriges förmåga att möta
såväl militära som andra former av samhällshot.

SUCCESS

IN ANY SITUATION

Using superior penetration technology, Nammo's armor piercing 5.56 mm and 7.62 mm ammunition is highly effective against hard and soft targets, and can be used in any automatically reloaded weapon. It allows forces to combat a wide range of threats whatever the weather conditions, target type or weapon choice - without compromising on penetration.

Nammo

SECURING THE FUTURE